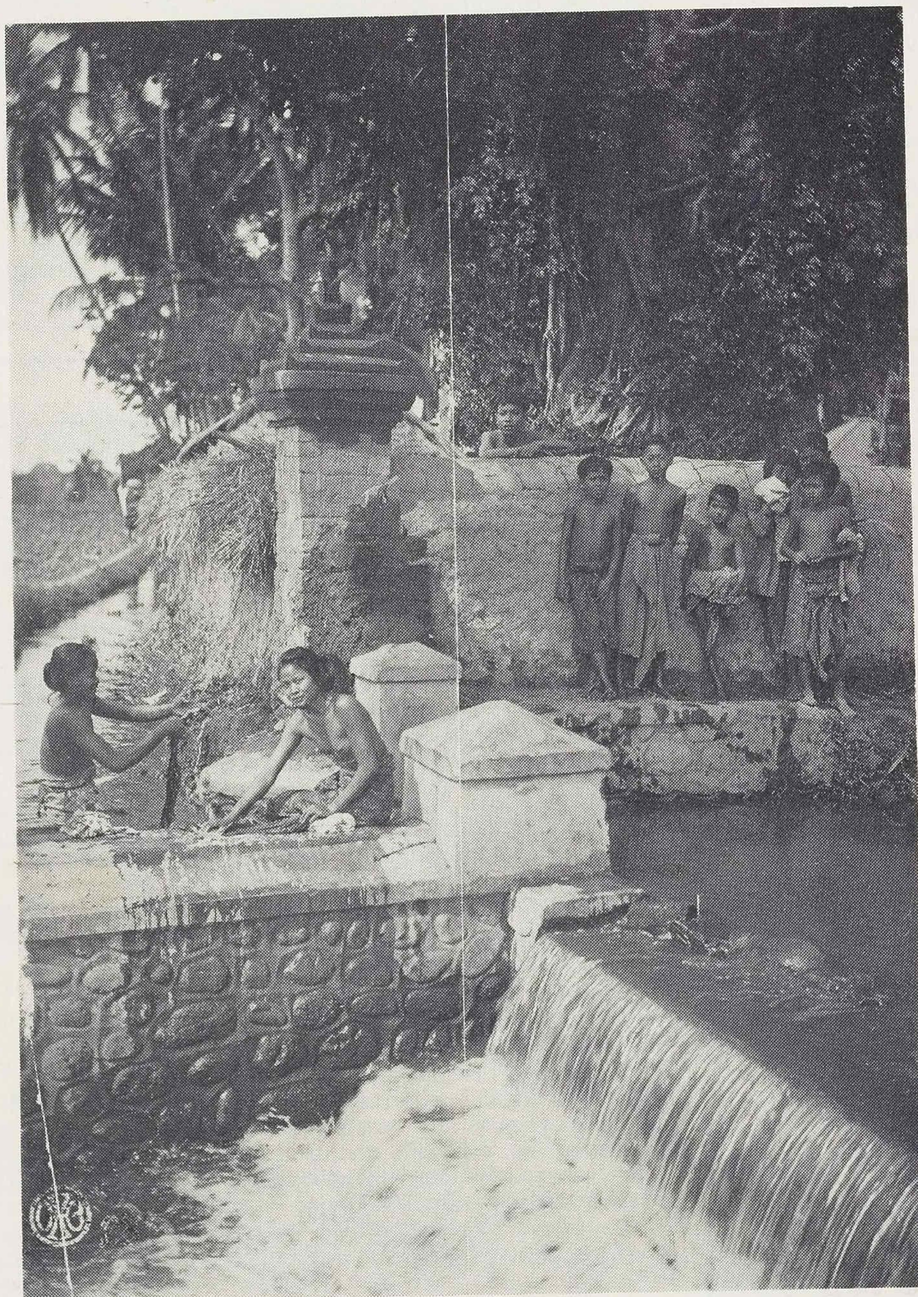

16e JAARGANG No. 16

1 MAART 1972 — *f* 1,25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

BIJ DE VOORPLAAT

Balisch waterschapswerkje

"Een balisch badplaatsje!" zal men waarschijnlijk zeggen bij 't zien van de voorplaat. Maar dit is slechts ten dele waar, want het betreft hier allereerst 'n stenen dammetje van een waterverdeelwerk in een irrigatiekanaaltje van een waterschap (subak) op Bali (op de voorgrond). Later werd dit tevens tot een bad- en wasplaatsje voor vrouwen (midden). Op de achtergrond een kleimuurtje van een dorpstempel, met een grote waringin op het tempelerf.

Tegen het muurtje geleund staan enige jongens, vol belangstelling voor de (Chinese) fotograaf, van wie ik de foto kocht. later. (Ong Hian Bo).

In ieder geval een hoekje met de gemoedelijke sfeer van dorpsleven op Bali.

Samúdradátta

KERKHOF PANDU

Binnenkort zal Mej. K. van Dulm, bij een bezoek aan Indonesië, ook bloemen leggen op het kerkhof Pandu van Bandung. Gaarne biedt zij de lezers van Tong Tong aan óók bloemen te leggen van nabestaanden uit Tong Tong kring. Schrijf haar hierover. Haar adres is: Mej. K. van Dulm, Floris Versterlaan 25, Oegstgeest.

MERKLAP

Mevr. Terborgh, Stalperstraat 83, Den Haag, tel. 240788, vond tussen allerlei oude barang een merklap, eens gemaakt door Mary van Asperen, Tandjong Pandan, 1932. Wie weet iets van Mary van Asperen of kan over haar vertellen?

ABONNEES AMERIKA

Tong Tong niet ontvangen of beschadigd en U wilt gauw een ander exemplaar? Bij Roy Steevensz, 11543 Buell str., Santa Fe Springs, California 90670 kunt U er om vragen.

Naar Den Haag schrijven duurt lang!

GENOEG MANTELS

Geweldig zoals onze lezeressen hebben gereageerd op de noodkreet van mevr. Lans in Stein om een wintermantel voor een oude dame. Ze kreeg er zoveel aangeboden dat ze ons dit berichtje vroeg te plaatsen: Trima kassi allemaal, ik heb voor vele winters en voor vele kouwelijke dametjes genoeg! Bedankt!

Bij het afscheid van Tonni Zubli

Op 8 februari overleed geheel onverwachts te 's Gravenhage A. I. de Clerq Zubli, oud-notaris en een heel warm vriend van Tong Tong. In feite kunnen wij ons onze eigen geschiedenis niet indenken zonder Tonni Zubli, zó aanhoudend en zó veelzijdig is zijn actieve belangstelling geweest voor Tong Tong en de vele neventerreinen waarop wij ons bewogen hebben.

En altijd, als er statuten ontworpen moesten worden of reglementen uitgedokterd, dan zat Tonni erbij om de juiste woordkeuze en de correcte interpunctie vast te leggen. Al zijn werk heeft hij gedaan met verziende blik en met een waakzaam geweten. Van zijn werk, met zoveel moeite opgezet, heeft hij ook een gedeelte weer ten onder zien gaan. Wat wij uiteraard zeer betreurden, al was het alleen voor Tonni, die er zoveel werk aan gegeven had. Maar dan leerden we hem ook kennen als een filosoof die weet dat, wil men in het leven voortgang maken, men ook vergankelijkheid moet accepteren: "de wereld is een brug; ga er over heen, maar bouw er geen huizen op......"

Wie deze background-philosophy van Tonni Zubli gekend heeft, kan dan alleen nog verbaasd staan over het enthousiasme en het vuur waarmee hij elke taak weer aanpakte. Wie immers naast de opbouw ook de ondergang gelijkmoedig aanvaarden kan, loopt immers nérgens meer warm voor? Maar het warm lopen zélf was Tonni's natuur en karakter. Hierin toonde hij zich inderdaad ook een "warme zuiderling", meer dan dat: een Indischman van het goede pioniersoort, dat houdt van het pionieren zelf.

En nog wat anders: als een echte Steenbok, hield Ton van het **creatief** bezig zijn. Het dingen maken die andere mensen (nog) niet gemaakt hadden. In deze wereld van gemakzuchtig en lamlendig maar imiteren of meelopen met wat bestaat, was Tonny werkelijk een zeldzamer wordend en uitstervend soort. Nu hij er niet meer is, zal vooral Tong Tong (dat eeuwig erop uit is om nieuwe initiatieven te ontplooien) hem erg missen. Vooral het haast jongensachtig enthousiasme en de hartelijkheid waarmee hij naast je kon staan.

Gek, dat hebben we in de laatste tijd steeds erger als we horen van zo'n sterfgeval: het bewustzijn dat een goede **tijd** uitsterft die onherroepelijk voorbij is. Zodat er bij dit trieste afscheid toch nog iets overblijft van trots en geluk van zelf behoord te hebben tot „de tijd van Tonni Zubli"!

T.R.

Wees een BOOM, een VRUCHTBOOM. Lever na slechts éénmaal geplant te zijn vruchten voor vele, vele jaren. Plant *f* 10,— in het FONDS ZESTIGDUIZEND!

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 16e JAARG. No. 16
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie en Hoofdredactie: Tjalie Robinson.
2de Redacteur: G. H. Bartman, Willem Klooslaan 38, Eindhoven.
Eind-redacteur: Ch. Manders
Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,50; halfj. *f* 15,—; jaar *f* 30,—. Abt. Europa: jaar *f* 37,—
Buiten Europa: jaar *f* 42,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 78,—; Indonesië *f* 63,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 63,—; Canada en Ver. Staten *f* 53,—; Maleisië en India *f* 63,—; Suriname en Antillen *f* 53,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonneee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD. ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

Onze Unieke Tong Tong-Selamatan!

Nu we besloten hebben dit jaar een echte Selamatan te houden, hebben we ons "boekoe pienter" geraadpleegd over "Sedekahs en Slametans in de Dessa" (van de hand van Mayer en Moll), en dat al in 1909 verscheen bij Van Dorp in Surabaja.

Daarin lezen wij o.m. dat het nogal ingewikkelde systeem van selamatans een gevolg is van het synkretisme (godsdienst-, eredienst of geloofsvermenging) van Mohamedaanse, Hindoese en Polynesische oorsprong.

Vele lezers weten niet goed wat het verschil is tussen een sedekah en een selamatan, maar volgens dit boekje weten ook Indonesiërs de fijne verschillen niet en worden verscheidene selamatans door hem ook sedekah genoemd, hoewel onder het laatste feitelijk alleen verstaan moet worden de offermaaltijd.

Het boekje bevat een hele reeks van sedekahs en selamatans voor de meest uiteenlopende doeleinden - vaak ook met een specifieke naam - en van de meest uiteenlopende grootte. Soms kleine mandjes met een enkel gerechtje dat bij een boom of op een wegkruising gelegd wordt of met de stroom van de kali mee drijft. Die mandjes heten "antjaks" en de kleinste offers (van wat bloemen of munten of wierook) heten sadjèns of sesadjèns.

Maar er zijn ook zeer gecompliceerde sedekahs wat betreft de samenstelling van voedsel als het "protocol" van data, speciale handelingen en soorten bloemen en andere versieringen, in het bijzonder bij huwelijken en geboorten.

Voor het ruimere doel van onze Tong Tong Selamatan leent zich het best de z.g. **Sedekah** (of Selamatan) **Nrgoewah-ngrasoelaken,** en welke gehouden wordt **"voor het welzijn van de gehele dessa die deze selamatan geeft.**

"Voor deze soort van pic-nic brengt gewoonlijk iedere deelnemer zijn aandeel in de voor te dienen gerechten mede, of worden, wanneer die door één persoon geleverd worden, de kosten daarvan pondspondsgewijs door alle deelnemers gedragen."

*

En dat, waarde lezers, is de sedekah die onze "lezersdessa" in November van dit jaar gaat aanrichten als grote offermaaltijd voor het welzijn van onze Tong Tong-gemeenschap. Ieder deelnemer (ster) brengt één gerecht of lekkernij mee, zijn (haar) beste culinaire prestatie. Kijk nog even naar **de foto** hierboven van de kleine desa-sedekah, en laat dan Uw fantasie werken voor onze sedekah met een gigantische stapel van een paar duizend giften!

Het mooie van de Selamatan is: we eten op het feest alleen "één maagvulling", maar omdat wij allemaal te veel hebben "ingeleverd", **blijft er straks veel over om mee te nemen naar huis.** Zodat ook de thuisblijvers feest hebben! Het is dus tóch allereerst **een offer aan de vriendschap,** aan **het heil van onze Tong Tong-broederschap!** En er zal nog genoeg overblijven om Tehuizen van Ouden van Dagen te bedenken!

Zij die geen gerecht kunnen meebrengen, sturen (net als bij elke normale sedekah) een geldsbedrag, waarvan de grootte door de deelnemer zelf bepaald wordt.

Wij houden deze sedekah op de **28ste oktober** van ongeveer half elf 's morgens tot vijf uur 's middags, zodat iedere deelnemer ruimschoots de tijd heeft om weer thuis te komen.

Er zal natuurlijk veel personeel nodig zijn om organiserend en regelend op te treden en zij die zich daarvoor beschikbaar stellen zouden wij willen verzoeken dit ruim te voren schriftelijk bij ons op te geven.

Later worden door ons de deelnemerskaarten uitgezonden, zodat wij ook tijdig moeten weten met hoeveel personen U komt.

*

Dit, lezers en lezeressen, wordt alweer een heel aparte en heel bijzondere onderneming van Tong Tong, want **zo'n grote sedekah, waar ieder zijn eigen bijdrage levert heeft Holland nog nooit gezien.** Het wordt dus ook het **goedkoopste** grote feest, dat ooit werd georganiseerd. Want **Uzelf** levert Uw consumptie. Al eet U hem natuurlijk niet zelf op, want U geniet natuurlijk van de offermaaltijd van een ander. Het wordt straks een tastbare SUPER-Cathenius v.d. Meyden, het mooiste modelkookboek dat de Indische huisvrouw (en Indische chefkok) ooit gemaakt heeft!

Ook is het een Sedekah met een wijze levensles, want zij leert dat alle lasten licht zijn, als zij gedeeld worden door **allen.** Vindt U ook niet dat deze sedekah dicht bij de gelijkenis van de broden ligt, waarbij allen aten tot zij verzadigd waren "en zij namen op het overschot der brokken, zeven volle manden"...?

Schrijft in, NU al, als U wilt, streep de datum van 28 oktober aan op Uw kalender. Wij richten een speciale kartotheek in voor deze selamatan, die wij maand voor maand bijhouden; het is NIET te vroeg!, waarin Uw inschrijving wordt opgenomen alsmede later elk volgende bericht dat U opstuurt (voor werk, welk gerecht U inlevert, welk werk U in de zaal gaat doen, enz. enz.), want U begrijpt: dit wordt een enorme organisatie. Maar zij zal ook een succes opleveren, dat klinkt als een Tong Tong!

WAT IK ZIE IN "TJOEK" VAN VINCENT MAHIEU

door G. L. Cleintuar

Ondanks zijn vrij grote lengte (het verschijnt in twee stukken op 1 en 15 maart a.s.) nemen wij dit essay van G. D. Cleintuar op in Tong Tong, doodeenvoudig omdat er geen Indisch literair tijdschrift is en over het algemeen in Nederlandse literaire kringen weinig begrip bestaat voor Indische literatuur. Want die literatuur BESTAAT en men hoeft maar kennis te nemen van de ontwikkelingen in de "Mestizo"-literatuur van Zuid- en Midden-Amerika om te weten wat wij bedoelen.

Het merkwaardigste is dat Cleintuar (schrijver van het in onze Moesson-reeks verschenen boekje "Indische Nederlanders") zijn bijzondere opvattingen over het verhaal "Tjoek" neerschreef toen hij nog nooit wat over de Latijns-Amerikaanse literatuur gelezen had. Niettemin is hij tot inzichten en ontdekkingen gekomen (die zonder twijfel ook andere lezers van ons blad ontwikkeld hebben, althans herkennen) die duidelijk ook bij andere mengbloeden bestaan.

Overigens hoeft men natuurlijk niet speciaal Nederlands letterkundige te zijn, om goede inzichten omtrent andere vormen van literatuur te hebben. Al zouden wij het zeer op prijs stellen als onze lezers ons hun mening over dit essay vertelden. We hoeven maar alleen te denken aan zulke Indische schrijvers als Multatuli en Couperus (die ook totaal apart staan) om te weten dat we niet speciaal door Meester Bartjes of Meester Pennewip opgevoed hoeven te zijn om gezonde inzichten te kunnen ontwikkelen!

T.R.

Het is vreemd, iedere keer dat ik "Tjoek" lees verwonder ik mij erover, dat er zo weinig commentaren op verschenen zijn. "Tjoek" is voor mij namelijk niet zomaar een verhaal, maar veel méér dan dat. "Tjoek" is iets bijzonders en als ik dit zo neerschrijf, dan bedoel ik daarmee niet in de eerste plaats zijn literaire waarde, want het is mogelijk dat ik die niet goed kan beoordelen. Het bijzondere dat ik erin zie is van een geheel andere orde, een waarde die misschien toch wel iets met het literaire te maken heeft, maar er tegelijkertijd bovenuit stijgt. Als ik die waarde met één woord zou moeten aangeven, dan zou ik haar noemen: universaliteit. Een uitdrukking, die men onmiddellijk kan gaan bekritiseren. Maar waarom zou men mij niet eerst gelegenheid geven te vertellen wat ik persoonlijk in "Tjoek" zie? Op die manier zou tevens duidelijker kunnen worden wat ik in dit verband onder universaliteit versta.

"Tjoek" is het verhaal dat in de tweede bundel vertellingen door Vincent Mahieu de meeste plaats inneemt. Het lijkt daarom ook niet zo vreemd, dat de auteur de hele bundel tenslotte dezelfde titel heeft meegegeven. Merkwaardiger is het misschien dat een vroegere bundel, "Tjies" geheten, niet genoemd werd naar één van de daarin opgenomen verhalen. Beide woorden, "Tjies" zowel als "Tjoek", zijn uitdrukkingen die in het voormalige Nederlands-Indië door de jagers werden gebruikt. Maar de auteur zelf laat de bundel verhalen "Tjies" (die naar zijn en mijn mening nooit helemaal begrepen werden) opvolgen door "Tjoek" en dat lijkt mij niet toevallig. Laten wij nu even de schrijver zelf aan het woord.

"Tjoek is de Indische jagersverbastering voor het Engelse woord choke: vernauwing aan het eind van de loop van jachtgeweren (...), waardoor de afgeschoten kegelvormige hagellading nauwer wordt gebundeld en men dus een **geconcentreerder schot (en beter effect)** krijgt." Vooral de door mij benadrukte laatste zinsdelen zouden onthullend kunnen zijn voor wie, als ik, naar een verborgen motivering zoekt.

Indische jagers spelen in dit verhaal van Vincent Mahieu een belangrijke rol. Toch is "Tjoek" geen jachtverhaal. Het is méér dan dat en misschien wil het ook meer zijn, al blijft het mogelijk dat de schrijver dit zal tegenspreken. In dit verband meen ik te moeten opmerken, dat de psychologie ons leert dat heel wat minder menselijke uitingen aan het zogenaamde toeval mogen worden toegeschreven dan wij geneigd zijn te veronderstellen. En als straks wanneer ik mijn interpretatiepoging zal hebben beëindigd, Vincent Mahieu mij vermoedelijk zal tegenwerpen dat ik méér uit zijn vertelling heb willen halen dan hijzelf erin heeft gelegd, zou mijn verdediging moeten zijn: dat het niet volstrekt noodzakelijk is dat hij zich voortdurend bewust is geweest van de funkties, die de beelden en de taalvormen in zijn verhaal vervullen.

De hoofdpersonen in "Tjoek" zijn twee jonge mensen: het meisje Tjoek en de jongen, Man genoemd. Tjoek's leeftijd wordt nergens uitdrukkelijk vermeld, maar uit wat Mahieu over haar schrijft ("Tjoek moest nog een vrouw worden" en "zij was maar een meisje van de vierde klas van de negende school") kan men afleiden, dat hij haar zich niet veel ouder heeft voorgesteld dan omstreeks twaalf jaar. Man is vermoedelijk een jaar of twee, drie ouder. Is dit toevallig? Waarom laat Mahieu jonge mensen, die eigenlijk nog kinderen zijn, in zijn verhaal zulke "volwassen" dingen doen? Kan het zijn dat hij gevoelsmatig en misschien onbewust ervan is uitgegaan, dat de denkwereld van het kind een voorafspiegeling is van de denkwereld van de volwassene en dat die beide werelden niet wezenlijk van elkaar verschillen? Werd misschien dáárom de jongen Man genoemd?

Met Tjoek maakt men veel eerder kennis dan met Man. Deze laatste wordt door de schrijver eerst tegen de helft van het verhaal geïntroduceerd. Niettegenstaande dit betrekkelijke late optreden van Man, heeft men na eerste lezing, wanneer men aan het slot gekomen de hele vertelling in gedachten nog eens overziet, de indruk dat het eigenlijk in de eerste plaats om Man gaat en niet om Tjoek. Nogmaals de vraag: waarom heeft de schrijver zijn verhaal niet "Man" genoemd, maar "Tjoek" Man is belangrijk in het verhaal, maar het zou kunnen zijn dat Tjoek voor de schrijver zelf nog veel belangrijker was.

Alvorens de figuur Tjoek aan de lezer wordt voorgesteld schildert Mahieu de entourage, het milieu waarin de tragische geschiedenis van Tjoek en Man zich zal afspelen. Ik neem aan, dat de verschillende elementen van dit milieu berusten op feitelijke ervaringen van de auteur. Het literaire-fictieve karakter blijkt dan eerder uit de compositie en uit de funkties die de schrijver die onderdelen in zijn verhaal laat vervullen. Hier volgen de voornaamste elementen.

Er is een weg, die wegvoert vanuit een stad. Buiten die stad is aan die weg een "onafzienbaar Chinees kerkhof" gelegen. Er is verder een plek op dat kerkhof, waarop drie huizen staan; niet oud, maar erg verbrokkeld en vervallen. Aan de andere zijde van de weg strekt zich een groot moeras uit (Mahieu gebruikt meestal het Indonesische woord: rawa).

In het linkerhuis woont een muziekleraar, meneer Barrès, die dag en nacht cello speelt, één van de redenen waarom hij als niet goed wijs wordt beschouwd. Het middelste huis is onbewoond. Er rust een vloek op en men meent, dat het er 's nachts spookt, maar op zondagen (zolang het dag was) is dit huis het trefpunt voor jagers uit de stad. In het derde huis woont Tjoek met haar moeder.

In het verhaal komt verder voor: Elmo Wyatt, een personage niet zonder betekenis, waarover ik straks nog iets moet zeggen. Voorts een meneer Odilon Koning, een gewezen muziekrecensent bij een krant en grote bewonderaar van meneer Barrès' cello-spel. Dan nog de Indo-Chinees Go. Go was, zegt de schrijver, "Don Quichot, genaamd Don Quick Shot, gereputeerd Don Very Slow Shot. Go jaagde al zeven jaar op Si Badak (...). Hij had iets belachelijk zieligs en tevens iets heroïsch."

Een laatste verhaalfiguur, die ik met reden apart plaats, is het legendarische everzwijn, dat onkwetsbaar heet te zijn en zó groot is, dat het Si Badak (Rhinoceros) wordt genoemd. Merk op, dat de hierboven genoemde Go al zeven jaar op dit legendarische dier jaagde en dat hij beschreven wordt als tegelijkertijd belachelijk zielig én heroïsch. En ofschoon deze Go op niets anders jaagde dan op Si Badak, zegt Mahieu van hem, dat hij in elk geval **een wezenlijker jager** was "dan de meneren die met mooie dure auto's en duurder geweren wat wegwandelden tussen Het Grote Kerkhof en De Grote Rawa en er op los paften als of er vuurwerk moest worden afgestoken voor nieuwjaar."

Vincent Mahieu heeft in zijn vroegere werk bij de uitbeelding van verhaalpersonages een zekere voorkeur getoond voor bepaalde typen. De mensen waarover hij schrijft vertegenwoordigen in het algemeen diegenen die in meer dan één betekenis "de vergeten groepen van de Indische samenleving" kunnen worden genoemd: gedeclasseerden, bohémien-achtige personages en anderen die min of meer aan de zelfkant van iedere samenleving worden aangetroffen, maar die in de Indische samenleving van weleer toch specifieke gestalten hebben aangenomen. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken, dat ook deze voorkeur niet toevallig is en dat hij juist via deze bijzondere personages een boodschap te brengen heeft. Zoiets als: ook hier is grootheid, ook hier is heroïek, ook hier wordt echt menselijk geleefd, gevoeld en gedacht, misschien zelfs op een wezenlijker manier dan in de kringen van "meneren met mooie dure auto's". Hier is de jacht niet het louter doden van dieren, wat zelfs meneer Barrès, de cello-speler, begreep, (want

hij ontbrak 's zondags maar zelden op het appèl der jagers), maar Tjoek niet. En hier behoeft armoede geen geestelijke armoede te zijn en wordt echte grootheid vaak gevonden in een kleine mens. Het is ook hier dat sommige universele trekken in Vincent Mahieu's werk aan de dag treden en, wat ik zou willen noemen, zijn humaniteit. Hij demonstreert ons, dat ook de door hem getekende personages behoren bij de "family of man" en, het meest nog in "Tjoek", dat de door hem beschreven mannen en vrouwen als het ware afgietsels zijn van een paar "eeuwige" grondvormen: De Man en De Vrouw, al zal hij, evenals ik, wel oog hebben voor het gevaar dat aan generalisaties verbonden is.

Vraagt men nu naar wat er in het verhaal "Tjoek" gebeurt, dan is dat kort gezegd dit: Op een dag komt Elmo Wyatt ("de beste jager van allemaal") met lege handen thuis. Hij trekt zich dat erg aan en er wordt wat gespot met de vreemde uitleg die hij geeft (Er was iets dat zei: niet meer"...). Wanneer hij na een poosje schijnbaar zelf toegeeft, dat wat hij gezegd heeft nonsens is en zich alsnog een jachtbuit (..."een mus desnoods") wil gaan zoeken, struikelt hij. Het geweer gaat af met de loop in zijn zij en hij is op slag dood. Iedereen is erg bedrukt, maar als bij het politieonderzoek blijkt, dat Elmo's lievelingsgeweer verdwenen is, gaat de bedruktheid in ontzetting over.

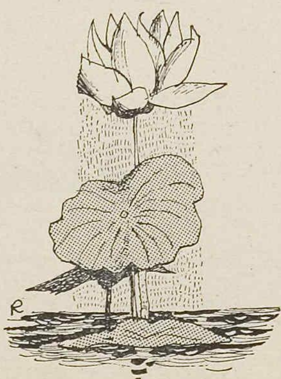
Op dezelfde dag verdwijnt ook Man, "een kleine, zwijgzame, arme donkere jongen", maar deze is voor de meesten zo'n onbeduidend ventje dat niemand verband legt tussen beide verdwijningen. De jongen verlaat de stad met het geweer van Elmo, dat hij op het Chinese kerkhof verbergt. Hij zal daarna het kerkhof en het moeras als zijn domein beschouwen en zich aan ons voordoen als een uitstekend jager en natuurkenner.

Man weet een achter struiken verborgen natuurlijke toegang tot het inwendige van ene Chinese grafkelder. Aangezien het graf leeg is maakt Man het tot zijn verblijfplaats, maar vóórdat hij er zijn intrek in neemt doet hij nog iets merkwaardigs: met geleend gereedschap houwt hij een achteroverliggend Christusbeeld los van de grafsteen op zijn grootvaders graf, zodat het "niet meer dan een kapot beeldje zonder waarde" wordt.

De jongen blijft niet lang alleen. Zijn schuilplaats wordt al gauw ontdekt door Tjoek, die hem daar voortaan geregeld komt bezoeken. Man's gevoelens ten aanzien van Tjoek en haar aanwezigheid zijn ambivalent (zij legde zich de eeuwige plicht op om hem " in alle noden te helpen en tegen alle gevaren te beschermen."... "Ze praatte lief met hem stelde hem langzamerhand geheel op zijn gemak." Maar "ergens was hij door Tjoek meer gekwetst en gegriefd dan ze ooit vermoeden zou."... "Ergens ook... wist hij zich verraden en verslaafd; zijn absolute onafhankelijkheid verloren." Tjoek schept steeds meer orde in zijn schuilplaats en brengt er de dingen uit de beschaving: pannen en lepels, naald, draad en schaar, platen aan de muur, muskietenkaars en een muurlamp, waarmee "de langzame, maar solide ombouw van het hol tot Het Groene Huis" werd voltrokken. Alleen soms had Man zich verzet.) Maar Man heeft ook nog een "praktischer" probleem: zolang Go, Don Very Slow Shot, op Si Badak het reusachtige everzwijn blijft jagen, loopt hij voortdurend gevaar dat zijn zelfgekozen isolement zal worden verstoord. Man kan hieraan alleen ontkomen door Si Badak te doden, een meesterstuk tot de uitvoering waarvan hij zich onmiddellijk aangetrokken voelt.

Daar het legendarische everzwijn onzichtbaar blijft, trachten de beide jongelui hem in het grote moeras op te sporen. Man, die in dat moeras zijn weg uitstekend weet te vinden, laat Tjoek vaak met het geweer achter op een posteerpost, terwijl hijzelf valstrikken bedenkt en valse sporen legt om Si Badak hun richting op te drijven.

Op een nacht verschijnt dan tenslotte Si Badak aan Tjoek, die door het lange wachten bijna in slaap is gevallen. Met moeite heft ze het geweer op, richt vast, en schiet. Wanneer ze met het wegsterven van het schot een ontzettende schreeuw hoort, beseft Tjoek dat ze niet Si Badak maar Man heeft gedood. De schim, die zij voor Si Badak had gehouden, verheft zich één moment "in de dierbare gestalte van Man die dan weg zonk in het moeras, het laatst omhoog de arm tot hij omklapte als de lichtbundel van de vuurtoren." Man zinkt weg in het moeras, onbereikbaar voor haar...

Wanneer ik nu overga tot een nadere beschouwing van Vincent Mahieu's verhaal, moet in de eerste plaats worden opgemerkt dat de auteur dikwijls hoofdletters heeft gebruikt waar deze, strikt genomen, niet noodzakelijk waren om er gewone begrippen mee aan te geven. Voorbeelden daarvan zijn: De Drie Huizen, De Grote Rawa (= moeras), Het Grote Kerkhof, De Rest, Rinoceros, Het Tweede Huis, Man de Jager, Het Groene Huis, De Mens Die Nooit Doodde, Tjoek de Vrouw en Verzorgster, het Verdriet.

Een enkele maal lijkt het of de schrijver hierin toch ook weer niet consequent te werk is gegaan. Zo kan men zich bijv. afvragen waarom Het Rode Zand en Anderhalve Cent Boom met hoofdletters moesten worden geschreven en het Chinese kerkhof juist weer met kleine letters, maar ik ben er niet zeker van dat dit inderdaad inconsequenties zijn. Hoe dan ook, zodra men gaat geloven dat de schrijver met zijn hoofdletters een bijzondere bedoeling heeft gehad, ontkomt men niet aan de conclusie: er staat niet wat er staat, hij verwijst naar ándere dan de in normale spraak gebruikelijke begrippen. Het is beeld-spraak, een beeldspraak waarvan Mahieu zich naar mijn mening ook op andere wijze in zijn verhaal bedient.

Is het toevallig, dat hij De Drie Huizen gesitueerd heeft op "een plek een eind voorbij de laatste brug van de stad", gelegen aan "de grote weg van deze stad naar een andere stad"? En dat hij de weg noemt: "het enige stuk waarheid en leven, hoe smal ook. Maar recht en vast en effen en zelfverzekerd. Van de grote stad in het **oosten** naar een **steeds eentoniger** vluchtende horizon in het **westen.** Hier waren voortdurend voetgangers en fietsers en auto's in grote spoed. Als mieren op een grashalm. Zagen zij de wereld wel?" (Vetgedrukten van mij. - Cl.)

En die wereld, waaruit bestond die dan? De vraag wordt nergens duidelijk beantwoord, maar uit de beginbeschrijving moet men afleiden dat de hoofdelementen ervan zijn: De Grote Rawa aan de ene kant, Het Grote Kerkhof aan de andere kant, en de weg van stad tot stad ertussen. Mahieu schrijft zeer weinig over de weg en nog minder over de steden. Vond hij die onbelangrijk, of zag hij ze zelf het minst duidelijk voor zich? De wereld van zijn verhaal bestaat eigenlijk uit de De Grote Rawa en Het Grote Kerkhof (en hiertussen loopt de weg!). Zelfs De Drie Huizen op hun plek zijn niet meer dan "een vreemde oase van leven in de woestijn" van het onafzienbare kerkhof ("Tot aan de horizon en dan nog een stuk daarachter."). Persoonlijk geloof ik, dat ook deze beelden niet toevallig zijn.

Vincent Mahieu is, zoals ik hem heb leren kennen (en ik ken hem nu zo'n vijftien jaar), wat zijn voornaamste geesteshouding betreft een romanticus. Bij die instelling past een zeker pessimisme, een cultuurpessimisme à la Spengler's "Untergang des Abendlandes", doch niet zonder een aantal afwijkende trekken van zeer specifieke aard. Zijn pessimisme heeft betrekking op het nieuwe vooral op wetenschappelijk, technisch en technologisch gebied, 'n houding die hij overigens met veel anderen deelt, vooral nu in ons tijdperk zoveel nieuwe ontwikkelingen zich in zo'n groot tempo schijnen af te spelen. Zijn pessimisme is echter niet absoluut, hetgeen zijn arbeid buiten het litteraire métier bewijst. Niemand met een absoluut pessimisme zou in staat zijn die arbeid, — zó vol tegenslagen, tengenwerking en onbegrip, — gedurende zóveel jaren (vijftien zo langzamerhand) vol te houden. Daarvoor is nodig de aanwezigheid van toch nog een flink brok positieve verwachting, hoop en geloof, ondanks alles. Daarin schuilt trouwens het specifieke van Vincent Mahieu's cultuurpessimisme: het schijnt vooral betrekking te hebben op wat men zou kunnen noemen "uitingen van Europese Geest". Zodra namelijk andere dan strikt Europese of Westerse cultuuruitingen binnen zijn gezichtskring komen groeien zijn verwachting, hoop en geloof. Het meest specifiek in hem is echter zijn geloof in de mogelijkheid van een wezenlijke beschavingsbijdrage van de zijde van "de gemengde mens", de mens die niet gevangen zit in één cultuur, maar die deel heeft aan meerdere. Ik zal op dit aspekt straks nog terug moeten komen. Voor het ogenblik is het van belang het weinige te onthouden wat hij over de weg heeft gezegd en te zien, dat zijn verhaal zich voornamelijk afspeelt op het oneindige kerkhof en in het grote moeras.

(slot volgt)

Terugreis van Java naar Europa

Met de zoogenaamde Engelsche Overlandpost, in de maanden SEPTEMBER en OCTOBER, 1848.
door Dr. F. JUNGHUHN

met platen Zalt-bommel
Joh. Noman en Zoon 1851

Deze brief, 120 jaren oud, heeft ettelijke passages die vandaag geschreven hadden kunnen zijn, zo diep zitten vele Hollandse maatschappelijke trekjes er in! Wie dus bezwaren heeft tegen "de geest des tijds", trooste zich met de gedachte dat het 100 jaar geleden al zo was; dus over 100 jaren er nóg wel zal zijn......
Bezit Uw ziel in lijdzaamheid......

Vertrokken van de rede van Batavia in de morgen van de 28e Augustus, 1848, bereikte Junghuhn de 9e November München, vanwaar hij Holland bereikt per trein. "Hier — zegt hij — neem ik afscheid van den lezer, want ik bevind mij in het midden van Europa, in de christelijke wereld, waarmede velen mijner lezers, zoo niet allen, beter bekend zijn dan ik." (blz. 126 boven het midden). Hij ziet er van af zijn aanteke-ningen over Duitschland en Holland in druk te geven, en wat Holland betreft, uit hoofde daar geen geologische en geografische ontdekkingen te doen zijn, zou hij de lezer hebben moeten onderhouden over land en bewoners, en daarmee is immers de lezer meer vertrouwd dan hij. "Had ik nu eene beschrijving der Nederlanden ondernomen, mij derhalven in zeker opzigt met den lezer zelven bezig gehouden, dan zou ik menigwerf in gevaar zijn geraakt een oordeel te vellen, niet slechts over nationale, maar ook over bijzondere aangelegenheden, iets dat, naar mijn inzien, veelal een ondankbare arbeid is." (Blz. 126). Hij gaat nu verder:

"Ik ben, trouwens, van meening, en dat zonder eenig voorbehoud, dat het Nederlandsche volk, als natie, ruim zoo hoog verdient geschat te worden als menigeen zijner grootere naburen, die, hetzij aan de oostzijde des Rijns, — alwaar men, zoo dikwerf er in Parijs eene revolutie wordt opgevoerd, om vrijheid en gelijkheid schreeuwt, en niet te min zoodra de eerste akte is uitgespeeld, onmiddellijk en geduldig onder de plak zijner genadige heeren terugkeert, — of die om de westzijde van dien stroom wonen, alwaar zij volstrekt niet meer weten wat zij willen. Ook heb ik vele achtingswaardige personen hier leeren kennen. Maar uithoofde ik niet geneigd ben tegen mijne overtuiging te spreken, zoo zou ik welligt herhaaldelijk gedwongen zijn geworden, het een of het ander te berispen."

Diegenen b.v. die **vrij** van alle pedanterie zijn, zouden mij niet euvel duiden, wanneer ik van oordeel was, dat er menige stijve, domme, pedante professor wordt aangetroffen; de waarlijk verlichten, de heldere koppen zouden het zich niet aantrekken, wanneer ik zeide, dat, met uitzondering der bewoners van Krain, ik van de Soenda-landen tot aan het IJ, bij Amsterdam, nergens zulk een bigot slag van menschen heb aangetroffen, als dat waartoe vele bewoners van Holland behooren, en vooral een zekere klasse der inwoners van Leiden, die schijnheiligheid aan huichelarij paren; evenmin zouden de ware geleerden en natuuronderzoekers zich gekwetst gevoelen, wanneer ik beweerde, dat ik hier een botanicus ken, wien de wetenschap slechts tot dekmantel strekt van eigenbaat en pralerij, die in wetenschappelijke goochelarijen en veroverings-kunsten eene buitengewone oefening aan den dag legt; de beminnenswaardigen onder het schoone geslacht, die bevalligheid aan beschaving van den geest paren, zouden het niet op zich toepasselijk rekenen wanneer ik zeide, dat een groot gedeelte der Leidsche dames buitengewoon stijf, koel en afgemeten is, te zeer met zich zelven en met uiterlijkheden ingenomen, met een woord, dat velen een **grooten** dunk van zich zelven, doch **weinig** innerlijk gevoel hebben; de echt vrijzinnige man in Nederland zoude er zich evenmin over ergeren, wanneer ik hier ter neder schreef, dat, niettegenstaande het land eene der vrijzinnigste staatsregelingen bezit, echter bijna in geen ander land dan hier zoo bovenmate trotsche aristokraten worden aangetroffen, die zich, de een op zijne geboorte, de andere op zijne geldzakken, verhoovaardigen.

Maar, indien er nu onder de lezers dezers regelen werkelijk eenige dier pedante mannetjes, dier straks bedoelde schijnheiligen, dier fijmelaarsters, wetenschappelijke leugenaars en sophisten, hoovaardige xantippen, stijve aristokraten, geldwolven, wier zak zwaarder weegt dan hun hoofd, enz. enz. werden gevonden? Wat zou dan het geval zijn? Zouden zij het zoo ligt door de vingers zien, wanneer ik het had durven wagen, iets dergelijks, als het hier boven vermelde, van hen te zeggen?

Hij, die de harten van vorsten en geringen doorziet, beware mij voor hunnen toorn! Liever leg ik mij het stilzwijgen op. Ik weet toch dat het welgezinde, vrijzinnige, het verlichte gedeelte des volks, dat wetenschap en kunst voorstaat en dat het meerendeel onder beide geslachten uitmaakt, mij volkomen begrijpt; zij, hiervan ben ik overtuigd, zij verlangen niet geprezen te worden, en wenschen evenmin, dat ik de anderen berispe, maar dat ik zulks overlate aan hen die niets nuttigers te verrichten hebben.

Lieve lezer, zijt gegroet!

Leiden, Januarij, 1851 De Schrijver

WAERHEYT

Het zal alle lezers zo zoetjes aan wel duidelijk zijn dat zowel Lilian als Tjalie nogal eens krasse dingen zeggen, die als "nodeloos hatelijk" worden gekwalificeerd. We hebben al die verwijten goed gelezen, en gewikt, en gewogen ...en vaak te licht bevonden.

Een groot aantal dezer "hatelijkheden" worden immers in Nederland (in de pers, op TV en overal elders) vaak ook gehoord, maar dan zegt iedere Indischman er niets van. Uitgaande van de gedachte dat "soortgenoten onder elkaar natuurlijk álles mogen zeggen". Ook al is dat eventueel waar, dan nog stelt men - als de Indischman niets zeggen mag - bewust de Indischman BUITEN de Nederlandse gemeenschap. En dat klopt toch niet? We behoren ertoe, dus maken wij aanspraak op dezelfde rechten en voorrechten! En plichten.

Overigens moet men heel goed beseffen dat de Nederlander **op zijn best** geen schijnheiligerd is en geen wegkruiper, maar een openlijk-de-waarheid-zegger. Vier eeuwen geleden dichtte Vondel al:

"Waerheyt - dats al oudt -
Vindt nergens heil noch heul,
Dies roemt men hem voor wijs
die vinger op de mont leyt.
Och, kon ik ook die konst!
Maer wat op 's herten gront leyt,
Dat welt me tot de keel.
Ik word te zwaer geparst
Ent werckt als nieuwe wijn
Die tot de spon uytbarst! *)

Deze dichtregels ken ik al heel lang uit het hoofd (net als vele beroemde dichtregels in andere talen), want in de literatuur vindt men **het beste** van een volk terug! Maak dus niet op simpelburgelijk terrein twist om wat de beste waarden van een volk huldigen.

De puntigste en sterkste schijvers en politici hebben vaak een uitgesproken scherpe pen gehanteerd. Denk aan Lodewijk van Deyssel, Busken Huet, Multatuli, Menno ter Braak, E. du Perron.

Niet te gauw denken dat U als Indischman te gauw gebrandmerkt zult worden als anti-Nederlands. Onthoud dat de **domste en** onverdraagzaamste mensen zo denken.

*) wijn in een vat die zó mousseert dat de wijn uit het spongat spuit

T.R.

Wonderlijke Vismethoden

N.a.v. mijn kleur op bestelling -hengel - dongèngan in T.T. 1-11-1971 blz. 14 hier **nog enkele eigenaardige vismethoden.**

Toen ik in het begin der dertiger jaren als bedrijfsarts op 't gevangeniseiland Noesa Kambangan zat, zag ik vaak 's avonds zwaaiende flambouwen op 't water tussen Noesa en 't vaste land. In een lippa-lippa (uitgeholde boomstam = sloep) zat voor een rustig pagaaiende visser. Midden in de lippa lippa stond **schuin** geplaatst een houten bord (ongeveer zoals een schoolbord, maar 1½ x zo lang).
De achterzittende visser zwaait zijn fakkel voortdurend in een draaiende beweging vlak boven 't water. De nieuwsgierige vissen springen door de lichtcirkel, komen tegen 't schuine bord en glijden automatisch naar de lippa-lippa bodem.

*

Als P.O.W-er zag ik in Siam op één van de zijrivieren v.d. Mekong de volgende hengelmethode: Een siamese, zittende in een lippa-lippa had in haar linkerhand wat restant rijst. Zij schudde haar linkerhand heen en weer en liet dan wat rijstkorrels tussen haar vingers door in het water dwarrelen. Binnen een mum van tijd krioelde 't van visjes om de schuddende hand. In haar rechterhand had ze een korte hengelstok + snoer + haak. Om de haverklap liet ze haar haak tussen de krioelende visjes zakken en haalde er dan telkens 1 uit het water met de haak ergens in 't lijfje. Al gauw had ze voldoende visjes in haar batok.

*

Vissen met stok + snoer + aas **zonder** haak.
In het kamp Nakompathon kwam Broer M. mij op een dag vragen om met hem samen te gaan vissen.
Wij gingen eerst naar een struik waarvan Broer een geschikte tak afbrak. Nam uit zijn rafelige jas een draad voor snoer. Vervolgens ving hij in de buurt van de latrine (open loopgraaf) een "blue bottle" (blauwe grote vlieg). Kneep die setèngah mati en bond 't beest dan aan zijn rafel-snoer. Daarna liepen we langs de verschillende slootjes op zoek naar jonge gaboes (= roofvis). Zagen wij er één dan liet Broer de vlieg ± 5 cm voor zijn bek wat heen en weer spartelen.
De jonge gaboes (± zo groot als wijsvinger) schoot vooruit en hapte. Zodra Broer beet had, haalde hij **schuin** op. De verbaasde gaboes liet los, kwam in 't gras terecht en verdween dan snel in Broers zak.
Natuurlijk loerden we even scherp naar Nippen als naar jonge gaboesen om te voorkomen dat wij zelf de sigaar werden.

*

Matjool iwak

De gaboes is een labyrinthvis d.w.z. heeft in de kop een onregelmatig gevormde met lucht gevulde holte. Tegen de droge tijd vreet hij zich eerst vet (reserve voedsel) en wacht dan in een holte op een nog vochtige geschikte diepte de komst van de regentijd af. Een moerasje zal nooit overal tegelijk opdrogen. Op een paar plekken, vooral in de diepte blijft 't meestal vochtig genoeg voor de "overwinterende" gaboes. Mensen die dat weten gaan dan „matjool gaboes = gaboes met een patjool opgraven (en gaboes jang vet want + reserve vet).

*

Poekoel ikan.

Op de onderneming waar Rob D. werkte lagen 2 moerasjes tamelijk dicht bij elkaar, gescheiden door een soort dijk. 't Ene moerasje viel geregeld eerder droog dan 't andere. De gaboesen van 't droogvallende moeras wentelden zich dan tijdig over de dijk naar 't andere moeras. De mensen die dat wisten wachtten de gaboesen op en poekoelden de vissen dan dood.

O. H. KILIAAN

*

*

*

Krojok

Driehonderd woedende taxichauffeurs uit Rotterdam, Den Haag, Amsterdam en Delft stonden november vorig jaar tegenover een kleine honderd Rotterdamse politiemannen die een Portugese zeeman in bescherming hadden genomen.

De taxichauffeurs wilden de 22-jarige Portugees L.T. lynchen omdat deze met één van hun collega's had gevochten.

Toen het de chauffeurs niet lukte de zeeman in handen te krijgen, koelden zij hun woede op enkele kleurlingen onder het publiek. Deze vluchtten voor hun achtervolgers, die hen met knupppels, zware autosleutels en vuisten bewerkten.

Dit is al de tweede maal dat elkaar opruiende taxi-chauffeurs een bruine zeeman krojokten. Alweer zegt de Nederlandse pers er geen woord van. Dat lag wel even anders tijdens de politionele acties toen zulke dingen Europeanen overkwamen in Indonesië. Toen heette het: "zulke barbaarse dingen doen blanken niet". Gebeurtenissen als in Rotterdam tonen aan dat eventuele barbaarsheid NIETS te maken heeft met huidskleur, **maar met innerlijke** beschaving. Die kennelijk in Europa ook maar een dun vernisje kan zijn.

Iets onrustbarenders bleek trouwens ook: dat onverantwoordelijke elementen een publieke accomodatie (de taxitelefoon) best wel willen gebruiken om er relletjes mee te ontketenen. Dat belooft wat voor onrustige **tijden! De** hemel behoede de gekleurde mensen die op straat zijn, als het moderne kaas- en broodvolk te keer gaat. En hoe zal het dan wemelen van Herodessen die met een cultureel gezicht hun handen zullen wassen in onschuld......

Ondertussen weten we ook wel waar die infame lynchlust van de Amerikanen vandaan gekomen is!

Oude Vorstenlandse Families in het Jogja'se

Overgenomen uit een oude "Locomotief", 87e jaargang, No. 281.

Een naam met een bekende klank in de Vorstenlanden is die van **Baumgarten,** eveneens een geslacht van landhuurders.

De stamvader was Frederik Willem Baumgarten, geboren in 1760 te Bronswijk en overleden te Jogja op 2 october 1813.

Deze Baumgarten, gehuwd met Marie Petronella Coenraad, was te Jogja „opperchirurgijn", dus dokter, en een, die het in die tijd al behoorlijk druk had. Of het van de particuliere praktijk kwam weten wij niet, maar hij moet goed hebben verdiend en van het gouvernement zal het wel niet gekomen zijn. De B.B.L. bestond nog niet.

Behalve geld had hij kinderen. Christoffel Willem wiens geboortedatum ons niet bekend is. Hij huwde met Anna Josepha Hillebrandt, een Soloos meisje, en stierf 19 september 1861; een zoon Johan Cornelis (geb. 1813 en overl. 1870); een dochter Maria Magdalena (geboren 15 okt. 1809 en overl. 27 juli 1853) die huwde met Carel Lodewijk v. d. Berg, die wij later nog eens zullen ontmoeten. Dan was er nog de zoon Hendrik Willem (1800-1870) die wel de bekendste van de familie werd (gehuwd met Margaretha Cornelia Willemz.) Laatstgenoemde was landhuurder van de onderneming Boeloes, een indigo-land. Hendrik Willem moet een vooruitziende blik hebben gehad en begrepen hebben dat het planten van indigo uit stek, de toen gangbare methode, op den duur tot achteruitgang van de cultuur moest leiden.

Hij was de eerste die indigo-zaad uit Guatamala importeerde en verdiende waarschijnlijk met zijn zaad-leveranties aan de andere planters meer dan ooit met zijn stekken het geval is geweest.

Hendrik Willem had van de aardbeving van 1867 een roegi van *f* 30.000, hetgeen overigens op zijn zaken van weinig invloed is geweest.

Boeloes verdween in 1923 van de lijst der zelfstandige ondernemingen.

Het areaal werd verdeeld tussen Beran en Randoegoenting.

Hendrik Willem had een zoon Frederik Willem (1828—1906), gehuwd met J. M. de Brie, die landhuurder was van Gedjojo (Gedjajah) en dan ontmoeten wij opnieuw de relatie met **Van den Berg** want een Lodewijk Florence Rudolf Willem Christiaan van den Berg was administrateur van Gedjajan en beheerde dit land voor zijn neef.

*

JAVAANSE TAALKENNERS

De hierboven genoemde Maria Magdalena Baumgarten huwde met Carel Lodewijk van den Berg (geb. 14-9-1798 — overl. 22-10-1873). In de huwelijks acte lezen wij dat Carel Lodewijk „é l è v e w a s v o o r d e J a v a a n s e t a a l" maar later komen wij hem weer eens tegen als assistent-resident van Bandjarnegara. De liefhebberij voor de Javaanse taal is wel in de familie gebleven want een zoon Otto Arend Oscar (1837—1908) werd later een der bekendste translateurs van Jogja.

Behalve de reeds genoemde administrateur van Gedjajan had Carel Lodewijk een zoon Robert Christiaan Nicolai die administrateur was van het land Siloek, later de onderneming Poendoeng.

Het vermogen van de v.d. Berg's is echter niet voornamelijk afkomstig uit de cultures. Dat kwam van de translateur. In die tijd moesten de jaarlijkse grondhuur-contracten in de Javaanse taal worden vertaald, hetgeen de translateur deed. Iedere vertaling werd echter behoorlijk gehonoreerd en de translateur verkreeg hierdoor een vermogen, dat ter hoofdplaats in grond en woningen werd belegd. De gehele wijk ten Noorden van de spoorbaan grenzende aan Toegoe tot aan Gondolajoe was zijn eigendom en nog heet deze wijk in de volksmond „Djoroebassan" (djoeroebassa = translateur). In de loop der jaren is dit bezit door de erven verkocht.

*

NAMEN, DIE NOG VOORTLEVEN

Men behoeft niet eens oud-Jogjanees te zijn om zich de heer **G. F. Enger,** administrateur van Tjebongan te kunnen herinneren. Hij heeft in het latere Jogja een belangrijke rol gespeeld en hij was de hypotheekhouder van de beroemde soos.

Hij is een afstammeling van Carl Friedrich Enger, 20 sept. 1793 geboren te Zorgen (Brunswijk) en te Jogja overleden op 1 jan. 1860. Hij huwde met Angenita Johanna van Beek. Natuurlijk kwam hij naar Indië als militair. Hij begon als landhuurder met Tjebongan waar zijn zoon Willem later administrateur was terwijl diens broer G. F. Enger (aan te duiden als senior) landhuurder was van Kassoeran, dat later bij Tjebongan werd gevoegd.

Een derde zoon C. H. Enger, gehuwd met J. W. C. Ballieux, woonde ter hoofdplaats en had blijkbaar geen werkzaam aandeel in de cultures.

Dit gezin is slachtoffer geworden van de aardbeving. Mevr. Engel-Ballieux en haar 8-jarig kind werden op 10 juni 1867 op slag gedood terwijl de heer C. H. Enger vijf dagen later aan de bekomen verwondingen is overleden.

G. F. Enger Sr. behoort tot de oprichters van de Wedloop-Sociëteit Mataram en men vond hieraan nog op de tribune van de W.S.M. een gedenksteen als herinnering aan de eerste steenlegging, door een plechtigheid welke werd verricht door het dochtertje van de heer Enger.

G. F. Enger Jr. was de laatste administrateur van zijn geslacht op Tjebongan.

In het gezelschapsleven van Jogja was de naam van **Raaff** niet minder bekend dan die van Enger.

De eerste Raaff was Johan Jacobus, geboren op 10 januari 1801 te Utrecht. Hij was te Jogja kapitein der Infanterie en ridder M.W.O. Hij huwde met Charlotte Veramer en stierf 1 maart 1865.

Zijn dochter Catharina Jacoba huwde met **D. v. d. Schalk** waarmede de Schalken hun intrede doen in de geschiedenis der landhuurders. Catharina stierf in 1864 slechts 23 jaar oud.

De zoon Rudolf Martinus Evert was landhuurder van Sewoegaloer, diens broer Antoin Raaff bezat de onderneming Rewoeloe. Deze Raaff huwde met juffrouw van Affelen van Saemsfoort en had drie kinderen, Henri, Frits en Jacoba.

Henri was bij zijn vader employé maar wij vrezen, dat P van die employé weinig nut heeft gehad want van Henri gaat het verhaal, dat hij in de soos woonde en alleen naar huis ging om een bad te nemen.

Jacoba huwde met Van Prehn waardoor Rewoeloe in handen van Van Prehn kwam. Het land werd later door de Cultuur Maatschappij der Vorstenlanden overgenomen.

Henri Raaff was een tijdgenoot van George Dom Jr. de beroemde Sjors wiens reputatie van gulheid voor die van Henri niet onder deed.

*

DE FAMILIE DOM

De stamvader der Doms was Jacobus van wie wij alleen weten, dat hij van Antwerpen kwam, natuurlijk militair was en in 1810 is overleden. Hoeveel kinderen hij had is ons niet bekend, maar zijn zoon Johan Piet, (geboren 1802 en overleden 1880) gehuwd met Johanna Maria Weijnschenk, was de eerste landhuurder van zijn geslacht, namelijk van Gajamprit.

Deze Johan Piet had zeventien kinderen waarvan één bekend staat als tante "Santje" die huwde met Wieseman; een zoon Frederik, die met vrouw en 2-jarig kind gedood werd bij de aardbeving, een andere zoon die met zijn gezin werd vermoord op Kamidjoro en een zoon George, die luitenant werd. Deze was de vader van de reeds genoemde „Sjors". Een zoon, die naar zijn vader Piet heette, zat aanvankelijk eveneens op Gajamprit en kreeg tot taak zijn neefje „Sjors" voor de cultures op te leiden. Sjors was toen 15 jaar en moest machinist worden. Hij is een

goed leerling geweest en werd later administrateur van Bantool, dat het eigendom was van zijn tante Wieseman.

Sjors ging in 1902 als vermogend man naar Europa, maar is nimmer op Java teruggekeerd. Hij had iets met de belasting en kon niet terug. Zijn vermogen raakte hij grotendeels kwijt, maar Sjors liet zich niet spoedig ontmoedigen. Hij begon opnieuw en op 67 jarige leeftijd vertrok hij naar de Congo, dat niet bepaald als een gezond land bekend stond. Een jaar later had de koorts ook hem te pakken en hij moest voor herstel naar Europa waar hij in 1930 nog vertoefde, 78 jaar oud, zijn vitaliteit bleef behouden, een eigenschap van alle Doms die in het algemeen een hoge leeftijd bereikten.

Piet Dom de Tweede stierf in 1917, 81 jaar oud en van hem zijn nog verschillende kinderen in leven, een daarvan was de eigenaar van het bekende vendu-kantoor.

*

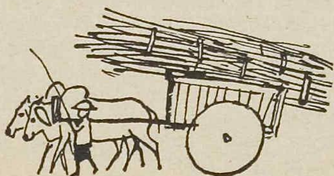
Mevrouw H. E. Dudok van Heel-Kalkhoven schrijft ons:

In „De Locomotief" van 30 november 1930 onder: „Oude Vorstenlandse families in het Jogjase", van uw correspondent aldaar, komt o.a. voor dat de heer Kalkhoven in 1870 een dochtertje verloor. Hierin is U verkeerd ingelicht.

Het meisje is een dochtertje van de heer Jan Raaff, indertijd compagnon van mijn vader. Het land was een indigo-onderneming door mijn vader omgebouwd in een suikerfabriek. Er bestaat nog een verhaal van een windmolen waar de „indigofabriek" mee gedreven werd.

Ik ben een dochter van de heer Kalkhoven. Het graf dat achter ons huis op Tedayoe gevonden werd is altijd door ons verzorgd, hoe is het echter gegaan toen Tedayoe in handen kwam van de Cultuur Maatschappij en nu geheel verlaten is? De naam Messak is ons, kinderen, niet bekend, misschien is deze familie er gekomen toen mijn vader geen eigenaar meer was, dit is lang geleden.

Als er nog eens regeringszorg komt voor de ettelijke verspreide graven, dan is er nog een kindergraf op de sf. Gemoe bij Kendal, waar het eenvoudige graf achter op het erf bij de paardestallen is en waar ik een hekwerk omheen liet zetten om te voorkomen, dat het personeel nog langer hierover hun kortste weg naar hun woning zouden nemen.

AFKOMST VAN JAVAANSE WOORDEN

N.av. het art. in T.T. van 1 oct. '71 blz. 10. De juiste naam van **Djokja** is "Jogjokarto" of voluit "Ngajogjokarto". **Nga** heeft hier de betekenis van doen worden, willen, wensen, etc; Jogjo = waardig, passend (patoet!), enz. voor een vorst en **Karto, Karta, Kerto** = rustige, veilige, versterkte plaats. De **karaton** of **kraton het** versterkte verblijf van de vorst was veelal centraal gelegen; de naam is afgeleid van karatoe + nan, wordt Karatonan = karaton = kraton. Evenals ka + praboe + nan = kaprabonnan = kaprabon = Verblijf van een praboe.

Tedjie; koeda of djaran. In het Ned. een "Sydneyer", een mooi soort groot paard, goudbruin van kleur. Wordt meestal (vroeger) als Show-paard vóór de "Bendy" gebruikt. Een groot of lang meisje werd aangeduid met "tedjie" en een lange jongen was een "djangkoen", naar Jan P. Coen, die ook lang was.

Ambrawa...... en de vorst, staande op de helling van een berg en wijzende naar een open plek in Zuidelijke richting, zei tot zijn verkenners: "Verken die plek". Zij gingen heen en de hele omtrek verkend hebbende, keerden zij terug en rapporteerden hun heer: "Saambané rawa" = Wijd en Zijd, overal, zover je oog reikt; poelen, plassen, moerassige en drassige grond.

Opgemerkt dient, dat het woordje "rawa" nogal vaak met "moeras" wordt vertaald. Dit is onjuist, want voor moeras of moerassig heeft men het Jav. "hendoet of lemah hendoet" en Mal. "paja paja"

Samber lilèn, Samber ilèn of Samber ilèr. Beide zijn torren of kevers, z.g. "kwangwoeng" naar het zoemend geluid, die ze maken bij het vliegen. De uitgespreide harde dekschilden dienen als (vliegtuig) vleugels, terwijl de snel wervelende vleugeltjes voor de luchtverdunning onder de schilden zorgen, waardoor ze vooruit komen.

Samber lilèn. De glanstor, lang ± 3½ cm. en 1 cm. breed, geheel van bronsgroene kleur met rode weerschijn. De dekschilden hebben aan de randen menirode kleur. Het geheel glimt alsof die geboenwast is, d.w.z. di lelenni. Aangezien die tor van zichzelf die eigenschap heeft, word di lilenni (van lilin = was) lilèn. Voorbeelden: Djeroek **ketjoet** (zure djeroek) en banjoené **di ketjoeti** (water zuur maken); Asem (vrucht) en di asemi (met asem een zure smaak geven.) En **samber.** De samber lilèn zwermt graag met andere S.l. van de ene naar de andere boom. Samber = zwerm.

Samber ilèn of ilèr is een kever van groene, glanzende kleur, die wanneer die tegen de onbeschermde huid aantornt, een jeukende (blaar) veroorzaakt, door lichaamsvocht te laten vloeien (kwijl = ilèr). Dit vocht is bekend onder de naam: Spaansche Vlieg (cantharides) en is blaar-trekkend. De Samber ilèn is vermoedelijk van dezelfde familie van de in Zuid-Europa voorkomende kever, de "Lytta vasicatoria". Het woord samber heeft hier de betekenis van tegenaan fladderen, of tornen. Ilènni (van ili = bevloeien, zoals sawah's) wordt, omdat het vocht van "haarzelf" komt, ilèn (eigenschap!) Ilèr-kwijl, met kwijl bevochtigen = di ilerri, en omdat dat bijzondere spul van haarzelf is, wordt het ilèr (eigenschap.)

Theo Rusche

Het recht moet zijn loop hebben

Mag ik U een goede raad geven?

Deze als U straks per auto of jeep door het prachtige noord-Sumatra toert, zorgt U er dan degelijk voor in de buurt van kampongs en dessa's uiterst voorzichtig te rijden om geen kippen, hanen, eenden, geiten of karbouwen dood te rijden, want dan bent U nog lang niet jarig.

Het spreekt vanzelf, dat U de schade moet betalen. Weet U hoe men deze berekent?

Veronderstellen we, een ajam werd naar de ajamhemel gezonden. Wat is de directe marktwaarde van het dode dier? Laat ons zeggen twee gulden en vijftig cent. Vervolgens gaat men na hoeveel eieren per jaar deze kip gelegd zou hebben, als ze in leven gebleven was. En hoeveel jaren ze met dat eieren leggen had kunnen doorgaan. Het product van beide getallen, vermenigvuldigd met de prijs van een ei, plus de directe marktwaarde van de ajam, toean, U mag blij zijn er met een gulden of veertig, vijftig, zestig van af te komen. Toch wel erg duur voor een ajam vind ik.

Moet U voor de aardigheid eens uitrekenen, wat een dood gereden groter dier, b.v. een geit of een koe U zou kunnen kosten. Zoveel geitekindjes, kalveren, melk, vlees gedurende x jaren. Dat hakt er behoorlijk in.

U mag ook nooit zeggen: "ik reed op de openbare weg en daar horen toch geen ajams, djago's, bebeks, kambings of sapi's thuis". Niets mee te maken! Dat zijn zo van die typisch westerse theorieën, die je in een volkomen oosterse maatschappij maar moet vergeten. U hielp een ajam naar de andere wereld: betalen!

Weet U, de overheid staat altijd achter de eiser, dus nogmaals ja: Kijk uit, als U door noord-Sumatra toert!

GHB

ACTUELE LOF VOOR OUDE BEELDEN

In een oud exemplaar van de "NI-TOUR Wereldgids", nl. van 1937 (4de jaargang No. 4), dus 34 jaar oud, trof Mevr. E. Sipma-v. Kesteren de volgende twee artikelen aan, die ondanks het verouderde "Inlands" zó actueel aandoen, dat ze Nu geschreven hadden kunnen zijn. Nog even een tipje opgelicht van de mantel van het Verleden voor een onsterfelijke actualiteit!

KLEURENDROOM

Om te willen zien, doet men goed de leugen van zich af te werpen "Java is altijd en eeuwig eentonig groen". Maakt gerust het vaste voornemen Uw ogen te gaan tracteren:

Des daags op de tientallen nuancen geel, goud en groen der rijstvelden, op het rood der flamboyants, op alle nuancen van violet en rood der bougainvilles, de kleuren van de kembang sepatoe, of het tweekleurenblad van de Spathodea, het bruin der crotons en ziet hoe de kapoktakken lichtgroene strepen halen door achtergrond van donker bos.

Als gij sentimenteel verlangt naar herfstkleur, jong lentegroen of kale boomtak, neemt dan eens in U op het rubberbos. Het heeft in sommige maanden van het jaar, behalve alle herfsttinten, de dorre boom en het lichtgroen van pas ontloken blad

In nauwe bergpas zult gij de witte lelieklok van de ketjoeboeng zien. In de kawahs een levendig kleurenspel in de kokende sissende solfatoren omringd door oerwoud, waarin de paars bloeiende boengoer en de orchidee in overdaad bloeien.

Land van woudreuzen, immuum voor woekerplant, land van de meest decoratieve van alle planten, de bamboestoel.

Wanneer men op Java het met bloemen wil zeggen, kost het geen moeite om welbepraakt te zijn.

In manden vol zijn zij het gehele jaar door voor een luttel bedrag bij straatventers te koop. In heuvel- en bergland groeit, zonder broeikas en glas, al de bloemenpracht van Europa. De rose, blauwe en purperen aster, alle kleuren van dahlia's, anjelieren, chrysanten, gladiolen, azalea's en irissen en, op hoog gelegen theeland, de mimosa. Ook de roos ontbreekt niet.

Op de passers is het één kleurengloed. De matwitte, door indigoschil omlijste vrucht van de mangistan, goudgele en groene pisangs, rode tomaten tussen lichtgroene sla, pompoenen, terongs en meloenen. Het felrood van de Spaanse peper. Kleurlevende stillevens in overdaad is wat men ziet.

In de lijnwaadafdeling de stemmig getinte sarongs, hoofd- en lendedoeken, de kleurige baadjes, slendangs en sjaals, de geborduurde slofjes. Maar wij doen nog beter door met welgevallen te kijken naar kleding en opschik van het gracieuze wezen "de jonge inlandse vrouw".

In de nek de gitzwarte haarwrong, uitkomend onder de ragfijne hoofdsjaal van teerzachte tint met een coquet vingergebaar even weg-en fluks weer dichtgetrokken, wanneer zij bemerkt heeft, het oog te hebben getrokken. De kleuren van haar baadje en haar feller gekleurde slendang doorlopen gamma's van tinten. Deze volleerde en geboren kleurminnaressen kiezen kleurcombinaties, die altijd harmoniëren, gedurfd bij de Soendanese, stemmiger bij de vrouw van Midden-Java.

Over het landschap liggen alle kleuren, wanneer men het van een heuveltop beziet. Maar dan denkt gij nog aan één belichting. Het wordt een gala-voorstelling van kleurenspel, wanneer gij het geduld hebt er lang naar te kijken, want dan zullen wolkdrijvende luchten onovertroffen lichteffecten gaan toveren.

Niet altijd lukt het!

Er zijn dagen, dat de zon ter kimme daalt in wolkloze lucht. Maar wanneer gij tegen zonsondergang in westelijke richting van de berghelling afdaalt, de gezichteinder hier schuil gaat onder stapelwolken, ginds onder lange streepwolken bedekt is of weer elders een tropische bui over het land trekt, dan ziet gij vloeibare zonnegloed, met zilver en goudomrande zwartwolken en dan plots gaat de verfkwast in machtige vegen door het zwerk en van seconde op seconde wisselt rood voor lichtgroen, het blauw verandert in donkerpaars zo snel, dat gij het niet volgen kunt.

Des nachts de donkere hemel met flonkerend sterrenbeeld van het Zuidelijke Halfrond. Het bergland van Java in maanlichtvloed van zilverwit met schaduwpartijen van diep donkerblauw. Bij opkomende zon worden de contouren van tweelingbergen met snelle lijn getrokken. Deze komen op en verdwijnen in snel schimmenspel wanneer ge langs Java's kust vaart en in de donkere nacht het weerlicht achter bergmassief aan- en uitgaat.

Des avonds in Djocja in Pendoppo, mystiek verlicht, de Wajang Wong-spelers in vol ornaat.

Wij geven het op, want wij kunnen er geen beschrijving van geven.

*

GRAND HOTEL NONGKODJADJAR

Het goede leven in Nongkodjadjar! Wie naar Nongkodjadjar komt, is verzekerd van het goede leven. Het ligt daar in een groot park tegen de hellingen van het Tenggergebergte met een verrijkend uitzicht op de bergen Ardjoeno en Andjasmoro. Nongkodjadjar gaat uitbreiden! Behalve de vele comfortabele paviljoens met eigen gemakken en gesloten, smaakvol gemeubileerde, waranda's wordt een complex verouderde kamers vervangen door moderne kamers. Onze gastheer, de Heer Ander, weet, dat de weg naar de maag loopt langs het gehemelte. Hij weet het te strelen met keur van spijs. Wanneer gij een wijnliefhebber zijt, of houdt van een fijn glas cognac, dan moet ge onder zijn bekwame leiding in de wijnkelder Uw keuze gaan maken.

Golfveld, tennisbanen en een zwembad nodigen tot het leven in de buitenlucht. Dit alles ligt binnen de grenzen van Nongkodjadjar, een centrum voor mooie wandeltochten, voor een rit te paard naar de Zandzee en Bromokrater. Dicht bij het hotel is de vlinderverzameling van de Heer Wegener. Gij ziet daar een Hooglied van onder verschillende belichting steeds wisselende kleur. - Hoogst interessant is het terrarium van de Heer Wegener, waarin een uitgebreide collectie slangen is ondergebracht. De Heer Wegener zal U demonstreren hoe een slang zich voor de aanval gereed maakt. Een bezoek aan het dorpje Nongkodjadjar, waar de Tenggerese vrouwen in kleding, verschillend van die van de Javaanse vrouw, op de passar haar inkopen doen of haar waren te koop aanbieden, is de moeite waard. Een levendige aanblik geven van de vele bergpaardjes ,die de vrachten af- en aanbrengen. Aan de achterzijde van het hotel is een diep ravijn. Heel in de diepte verdwijnt en verschijnt er het bergpad in het oerbos en nietig lijken de figuurtjes van de inlanders, die zich langs dit pad voortbewegen. Voorwaar, Nongkodjadjar is een plaats, waar men, na al het reizen en trekken door Java, gaarne enige dagen zal verblijven.

Ingez. door: E.S.v.K.

De koffiebloesem

Hier onder een foto van de koffiebloesem, ons toegestuurd door lezer O. H. Kiliaan. Heel Holland drinkt al generaties lang koffie, maar heeft nog nooit een koffiebloem gezien en geroken. Dat is natuurlijk niet erg. Wél erg is dat ook duizenden Indischgasten nooit de heerlijk welriekende koffiebloesem gezien of geroken hebben.

Maar onze opvoeding was gericht op Alleenzaligmakend Europa, en vooral de stadsjongelui togen nooit de vlakte en de bergen in om met de cultures en de natuur kennis te maken. Duizenden brachten hun weekends dansend en bioscopend door in de grote stad en maalden niet om het land waarin zij leefden. Dat zijn de mensen die nu ook geen abonnee zijn van Tong Tong, want hier in Holland missen zij NIETS van hun oude Indië. Zo is in veel andere opzichten voor miljoenen mensen dit kostelijke leven verspild en weggegooid, want wij kijken er nooit naar om.

*

Geen Assimilatie

Uit een brief van R.B. typ ik dit fragment over:

Nu, na vijftien jaren, wil ik ronduit toegeven dat je het al die tijd bij het rechte eind hebt gehad, al wilde ik je niet geloven: de Indo assimileert inderdaad NIET. Op zijn hoogst neemt hij een aantal gebruiken over uit de samenleving (maar dat doen Chinezen, Fransen, enz. ook).

Ik zeg dit, omdat ik gisteren op een Indische bruiloft ben geweest, die zeker wel door een dikke honderd gasten werd bezocht. Het merendeel was van mijn leeftijd of jonger, R.B. is 35 j. - Red.) en waarvan erg veel ook wel Hollandse vrienden hebben en in Hollandse werkkringen zijn opgenomen. Ook het bruidspaar.

Toch waren van al die gasten alleen een stuk of drie Hollanders (en dan nog aangetrouwd), maar verder waren er blijkbaar geen Hollanders sobat keras genoeg om ook geinviteerd te worden. Het was alles bruin wat de klok sloeg en je hoorde alle dialecten van Batavia tot Soerabaja. Weliswaar veel vager dan vroeger in Indië, maar ze waren er tóch!

Het eten was niet uitbesteed, maar was geleverd door alle tantes, en alweer was hier heel Indonesië gerepresenteerd in de schotels. De sfeer: een uitgesproken FAMILIE-sfeer......

T.R.

*

*

De Ossenkar

N.a.v. de omslagfoto van T.T. 1-12-1971 hierbij een:

Kriakrijiet, Kriakrijèt ('t gepiep èn gekraak van de grobak)
Alon-alon naming awèt
Mla koenee grobag sapi.
Teko omah ngoombee weedang koppi.

Kriakrijiet, Kiakrijèt
Langzaam maar veilig.
Loopt de grobak sapi,
Thuis gekomen drinkt men hete koffie.

O. H. Kiliaan

Ogenschijnlijk een flauw versje, maar wie het leven des Indonesischen landmans kent, met haast als symbool voor zijn bedaarde filosofie de ossenwagen, voelt er een menselijkheid in als van heel oude vrienden.

En de begrippen kalmte, geduld, trouw en betrouwbaarheid die niet te vinden zijn in de jachtige auto van de moderne beschaving. Jagers, vissers en zwervers van de Indische maatschappij horen opeens het verre gedokker der karren, voor hun geestesoog ontspant zich de nachthemel vol sterren, en een wonderlijke melodie zingt van bloemen, dromen en van Thuis......

SPEAK SOFTLY
oftewel „Laat maar..."

"A gentleman, wrote Emerson, will not take an advantage. He will not forclose a mortgage." zo las ik in een knipsel uit een Amerikaanse krant, mij door "Saja Sadja" toegezonden. En deze lang geleden gelezen uitspraak, die mij toen al trof maar ik weer vergat, kwam Goddank weer in m'n bewustzijn terug. Zo heeft Tong Tong in ontelbare opzichten door brieven en artikeltjes van lezers mijn hele leven a.h.w. nóg een keer (maar dan dieper beschouwd) aan me teruggegeven. **En ik wéét dat dat met velen uwer ook het geval móet zijn.**

Let eerst even op hoe het Goede Leven van een Goed "Koloniaal" te vinden is in verdere woorden van Emerson:

"Een heer wil geen voorgift accepteren. Hij wil geen hypotheek executeren (d.w.z.: geen executoriale verkoop eisen als een hypothecaire schuld niet tijdig wordt afgelost).

Er zal een zekere tolerantie moeten zijn, een "laat het zo zijn" en "laat maar zijn gang gaan", een consideratie en toegeeflijkheid voor de fouten van anderen. Maar grote gestrengheid **voor zichzelf."**

Wij vinden hier zonder moeilijkheden het karakter van vele "kandjeng besars" die wij kenden, van allerlei ras. Wij vinden deze onaanraakbaarheid voor "kouwe drukte" bij eenvoudige Boengs en die "mysterieus" geachte onverstoorbaarheid (die ook phlegma of stoicisme genoemd wordt) bij vele Indonesiërs, hoog en laag, die wij persoonlijk kenden.

Het MIJLEN VER AF leven van begrippen als "laat je niet kennen", "laat je in niets te kort doen", en het koesteren van allerlei vormen van wraakzucht en onverdraagzaamheid, ook in zeer hoge Europese kringen. Waarbij we ook Indonesische of Chinese kringen niet uitsluiten. Dit is overigens stereotyp voor vele **moderne** regeringen en civilizaties.

Slaan en „zonder pardon terug beuken" is een algemeen erkend en aanvaard gedragspatroon bij hoog en laag. En aan de Wraak zal deze hele moderne beschaving **kansloos ten onder gaan,** omdat er doodgewoon te weinig gentlemen bestaan tegenwoordig.

Met de invoering van de Democratie is ongemerkt de **encanaillering** binnengeslopen en heeft nu het hoogste woord in kunstontwrichtende zaken, in openbare vervuiling van milieu en zeden en het platste materialisme en zingenot.

Het is een FEIT. Kijk goed om U heen. Let goed op. Denk diep na. DOORZIE de maatschappelijke patronen en probeer er niet door meegesleept te raken. Als er inderdaad een Algemene Ondergang is, dan is nochtans voor enkelingen het Ontkomen voorbestemd.

Kijk, denk, Speak softly stranger, speak softly and carry NO big stick!...

T.R.

Dank zij de vele royale giften, die in het afgelopen jaar in de Bruine Bus zijn gevloeid, heeft GIKI extra aandacht kunnen besteden aan de viering van Kerst en Lebaran.

Van Dr. J. Soetjahjo ontvingen wij de op deze en volgende pagina afgedrukte foto's van de viering van deze feesten in Surabaia.

Lofdicht

Overal, waar je ook bent,
Tong-Tong is de beste vriend,
die de mensheid ooit heeft gekend.
Ja, in de wereld wordt heel wat gepraat.
Maar het is altijd goed, wanneer het over
Tong-Tong gaat.

Maura Bruins
(9 jaar)

Maura, een tien-met-een-griffel voor dat mooie gedicht! Al heet dan Tong Tong een "blad voor oude mensen", een jong meisje dat scherp waarneemt, ontgaat zeker niet de waarheid dat alle mensen die ze hóórt praten over Tong Tong, er vol lof over zijn. En dat vindt ze zo'n bijzonderheid dat ze zich uitslooft voor het maken van een toepasselijk gedicht. Bravo!

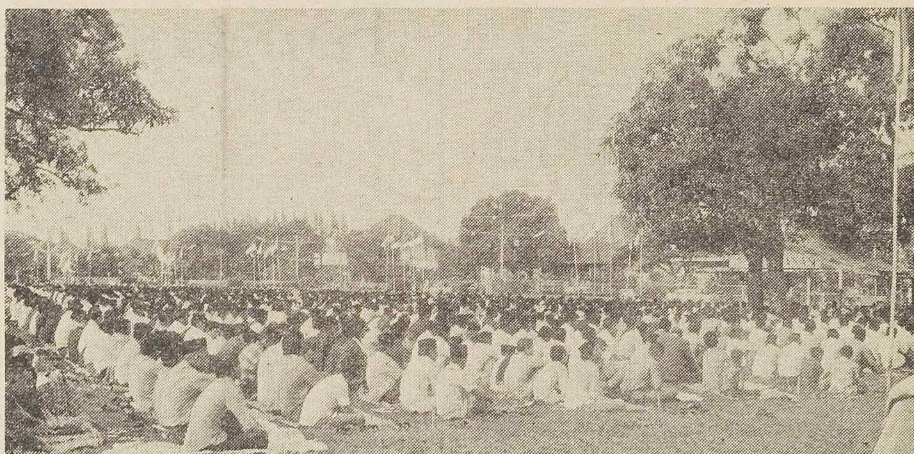
WIE KENT HET NOG?

ee dajohé tekoh
ee gelarneh klosoh
wah klosonee bedah
ajo tamballen kambi djadah
wah djadahee mamboe
wis pakahnoh asoe
loo asoenee mati
ajo djegoornoh kali
ee kalinee bandjir
wah asoenee kintir

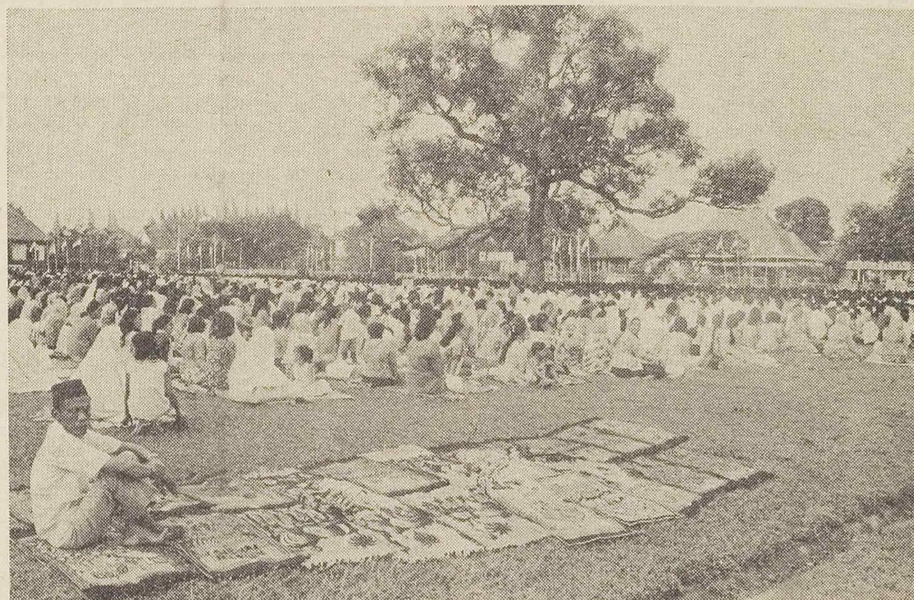
ee!, daar komt de gast
ee!, leg de mat maar uit
wah, de mat is kapot
vooruit met djadah gestopt
wah de djadah stinkt
nou geef 't dan aan de hond
loo!, de hond is dood
vooruit gooi hem in de kali!
ee!, de kali bandjirt
wah, de hond wordt meegesleurd.

O. H. KILIAAN

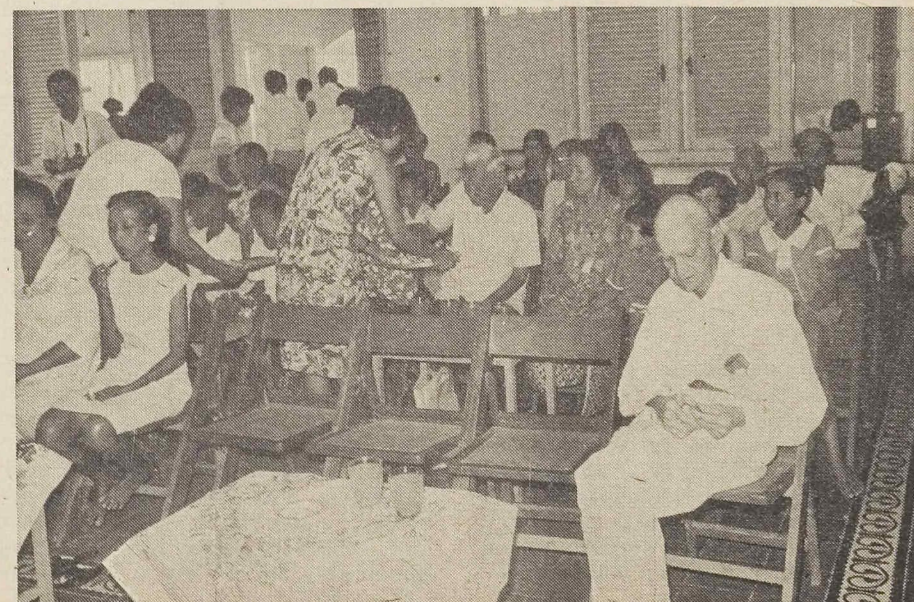
LEBARAN EN KERST

Het algemene gebed op de eerste ochtend na het breken van de Puasa, de zg. Sembahjang Ied. tijdens de preek van de voorganger, de Imam, die na het gebed wordt gehouden. Men ziet op de foto het voorste gedeelte, waar de mannen zijn gezeten.

De achterste groep, bestaande uit vrouwen. Onder de aanwezigen, die actief aan het gebed hebben deelgenomen, bevindt zich ook Mevr. Soetjahjo. Op de voorgrond een verkoper/verhuurder van bidkleedjes, voor de mensen, die eventueel hun kleedje hebben thuisgelaten. Het gebed vindt plaats in het oude Boenkoelpark.

Versnaperingen worden uitgedeeld op Kerstochtend, voor de armen en ouden van dagen, die nog door de Gita Kirtti gesteund worden, vroeger door het IEV. Bij deze gelegenheid zijn er altijd genoeg hulpvaardige dames en heren uit de GIKI-familie en daarbuiten, die belangeloos hun diensten aanbieden. Een gepensionneerd onderwijzer, de heer Lim, leidt al jaren de dienst voor onze armen. De pupillen van de Jongens-wezeninrichting dragen met hun mooie koor bij aan het muzikale gedeelte. Over de figuur rechts, papie Bopp, die magere "taaie" een andere keer.

FEEST IN SURABAJA

Het practisch voltallige bestuur van de GIKI, achter het J.W.I.-koor, instemmend met: "Ere zij God " Ook degenen, die kortgeleden aan het Islamitische gebed hebben deelgenomen, zingen graag mee. Het is toch óók hun God, nietwaar? Hoog aan de wand is het portret van Dick de Hoog te zien.

De kerstmanden, evenals het vorig jaar uit "twee verdiepingen bestaande", dank zij de gulheid van de T.T.-lezers en het vrijwillige "slavenwerk" van o.a. Bung Simon.

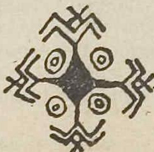
DE BABY

Omstreeks 1926 woonde ik te Surabaia op de Ardjunoboulevard en ging 's morgens met een collega per dogkar naar kantoor.

We reden altijd buiten om, langs Pasar Toeri naar de benedenstad. Elke keer, wanneer we langs Pasar Toeri reden zagen we een oude Chinees een schuitvormige babywagen op extra hoge wielen langzaam en voorzichtig voor hem uit duwen. Wij, onder mekaar prezen hem altijd om de toewijding en het geduld op te kunnen brengen, dag in dag uit met de baby op stap te gaan in 't drukke verkeer van de pasarbuurt, totdat op zekere dag onze dogkar heel dicht langs de kinderwagen reed en wij van de gelegenheid gebruik maakten, om de baby te willen zien.

Toen we een blik hadden geworpen in de kinderwagen, schoten we in een onbedaarlijke lachbui, want in de kinderwagen lag geen baby, maar bolang-baling.

C.A.

DJALAK

Toen we nog in het voormalige Indië waren, hebben we ook jarenlang op een suikeronderneming gewoond.

Op een late namiddag zo tegen magrib aan, kwam een vogelkoopman met een pikollan vol kooien ons erf opgezeuld. Of ik een djalak wilde kopen, vroeg de man. Het was zijn laatste koopwaar en kon ik het heel goedkoop krijgen, voor 15 cent met kooi en al. Nu, dat was de hele wereld niet en dus verwisselde de djalak van eigenaar.

Op de emperan kreeg de kooi een mooi plaatsje, uit de wind en buiten bereik van poes. In het begin was de vogel zeer schuw, maar al gauw raakte hij aan ons en zijn omgeving gewend. Behalve de djalak had ik nog een hele menagerie, zoals kippen, eenden, ganzen, enz.

In een mum van tijd bootste djalak de kippen na en het gokpetoh, petoh was niet van de lucht. Het was een zeer vrolijk beestje, dat zijn tijd verdeed met zoet gekweel en het nadoen van de kippen. Ook was hij een makkelijke eter, die heel graag rijst met lombok oelik, liefst zo knalrood mogelijk en ook kates lustte.

Iedere Woensdagmiddag kwam op het erf, een vishandelaar, die garnalen, vis, kepiting, enz. met de roep "Oerang njah" te koop aanbood. Bij die gelegenheid was het me opgevallen, dat djalak z'n kopje scheef hield en luisterde; dat maakte op mij tenminste die indruk.

Op één van die Woensdagmiddagen lag ik met migraine op bed. Nauwelijks was ik in een zalige doezel of keihard klonk het geroep "Oerang njah". De stem leek precies op die van de vishandelaar.

Vanuit mijn bed riep ik dan ook terug, dat ik niets nodig had. Maar de roep hield aan en werd hoe langer dringender.

Met een woedend "Wel verdraaid" sprong ik het bed uit en kwam naar buiten. Geen verkoper te bekennen en ook djalak hield zijn snavel op elkaar. "Wat is er Mevrouw", vroeg babu, die aan het strijken was vol belangstelling en met pretlichtjes in haar ogen. "Waar is die garnalenverkoper", was mijn wedervraag. "Er is niemand geweest, het was de djalak, die zo riep," was babu's doodnuchtere commentaar. Tableau! Wat kon ik toen beter doen, dan maar weer rustig in bed kruipen. Djalak echter kreeg van mij een extra groot stuk kates, vanwege z'n praten. Dat vond ik enig, vooral, omdat hij het zichzelf aangeleerd had.

Si Boeloes

DJAMBOE BOL

Op het artikel "Oorsprong van namen" in TT. no. 14 zijn nog drie brieven en één telefoontje binnengekomen, die bevestigden dat het Indonesische woord "bol" in de betekenis van "aars" inderdaad bestaat en dat het zéér waarschijnlijk is dat de djamboe daar zijn naam aan ontleent. Merkwaardig genoeg hadden deze berichtgevers op hun beurt van het woord "djubur" nooit gehoord, hoewel dat woord in **mijn** woordenboeken voorkomt **zonder** het synoniem bol. Mijn woordenboeken zijn: Javaans Woordenboek van P. Jansz, "vijfde, verbeterde en weder vermeerderde uitgave", en "Kamus Belanda" door A. L. N. Kramer Sr., 1966. Om die reden vroeg ik dus naar een taalkundige, die niet is komen opdagen.

Overigens zijn de inzenders met voorbeelden nogal diep "anatomisch" op het woord ingegaan, wat zich niet bepaald leent tot publikatie, hetgeen de lezer wel begrijpt. We nemen daarom gaarne genoegen met de kennisgevingen sadja.

Stichting Charitatieve Fondsen Tjalie Robinson

Opgericht 12 oktober 1971.
Bij deze Stichting zijn ondergebracht:
a. Fonds 60 Duizend "Poekoel Teroes".
b. de Bruine Bus.
c. de Vereniging van Vrienden van Tong Tong.

Bestuur:
Tjalie Robinson, Voorzitter.
J. F. van der Lee, Secr.-Penningmeester.
J. Kossen, plv. Voorzitter.
F. F. Hornung, plv. Penningmeester.
Mevr. L. Boon-v. Zele, Lid.

a. **Fonds 60 Duizend.**

Bijdragen 1969		*f* 6.422,12
Bijdragen 1970		*f* 17.470,81
Bijdragen 1971		*f* 18.697,02
		f 42.589,95
Interest 1969	*f* 151,46	
Interest 1970/71	*f* 1.427,58	*f* 1.579,04
		f 44.168,99
Rente-uitkering Bos en Giki		*f* 1.300,—
Saldo 31-12-'71		*f* 42.868,99

b. **Bruine Bus.**

Saldo op 1-1-'71		*f* 4.730,61
Ontvangen bijdragen in 1971		*f* 4.784,33
		f 9.514,94
Steunverlening uitsluitend in Indonesië	*f* 2.800,—	
Bankkosten	*f* 34,20	*f* 2.834,20
Saldo 31-12-'71		*f* 6.680,74

Onze hartelijke dank namens de minst-bedeelden Overzee aan alle goede gevers en geefsters. Geef en gij zult gegeven worden!

Alle gegevens werden regelmatig gecontroleerd en in orde bevonden.

Volgens een "open brief"-schrijver zouden bij de Vereniging, waarvan hij hoofdbestuurslid was, de voor eenzelfde doel verzamelde gelden gebruikt zijn om Verenigingsschulden te betalen. Tuan Tuan nakal!

Steunverlening uit de Bruine Bus naar Indonesië in 1971:

Giki Surubaja	*f* 750,—
Bos Djakarta	*f* 500,—
Oetje	*f* 500,—
Blindenorganisatie	*f* 500,—
Bejaarden Tehuis Pniël	*f* 300,—
Individuele steun aan ex-Nederlanders in Indonesië	*f* 250,—
	f 2.800,—
Bankkosten	*f* 34,20
	f 2.834,20

Ons bestuur wil in 1971 ook een groot project als Bangladesj steunen.

Het zijn helaas nog druppeltjes op de bekende plaat. Een reserve moeten wij wel achter de hand houden teneinde, waar nodig een injectie te kunnen geven.

Giften met een speciale bestemming, als bijvoorbaald "Bangladesj" zullen wij gaarne ontvangen. Maar s.v.p. speciaal vermelden.

c. Het Saldo van de Vereniging Vrienden van Tong Tong is per 31-12-'71 *f* 2.328,51

Tenslotte: Het batig saldo van het Comité Herdenking 50 jaar I.E.V., dat volgens "open brief"-schrijver enige duizenden guldens groot zou zijn, kreeg zijn eerder vastgestelde bestemming niet.
(tastbaar monument, of een aanmoedigingspremie voor een student, die een passend proefschrift het licht doet schijnen).

Dat geld zou nu beter in onze fondsen gestort kunnen worden, waartegen de schenkers geen bezwaar kunnen hebben.

Wie weet, misschien komt het nog wel.

J. F. van der Lee.

60.000

60.000 is 't wonderlijke toverwoord
dat als 'n aansnorrende pijl moet treffen
't hart van een ieder die 't hoort
en de diepte er van moge beseffen.

Als 'n lawine in ontembare kracht
alles meesleurend dat haar stuit
doch ook als in overvolle dracht
als een gezegende rijke buit

Zal 60.000 door 't land gaan
en voeren naar alle windstreken
en gekluisterde harten openslaan
en pantsers van lauwheid openbreken

En aan 60.000 zullen gehoor geven
allen die met elkaar verbonden zijn
allen die in dit korte leven
aan anderen geluk en zonneschijn

een blijde lach, ja zelfs een traan
van dankbaarheid zullen toveren
door de handen ineen te slaan
om 'n stralende toekomst te veroveren.

Een toekomst voor hen die na ons komen
want hebben wij met koesterende hand
die gezegende vruchtdragende bomen
dan niet voor hen liefderijk geplant?

60.000 zal als 'n lieflijke rivier
met haar milde stroom lafenis brengen
in 't schone land ver van hier
zodat de zonnegloed hen niet zal verzengen

Ja, wij hebben 60.000 goed verstaan
en hebben liefgehad die ontredderde wezen
en de zegeningen zullen immer voortgaan
zodat de kinderen niets hebben te vrezen.

En als voor ons 't laatste uur zal slaan
zullen wij in nederigheid gedenken
dat onze kleine gift, voortaan
velen, groot geluk zal schenken.

W. P. A. Stoovelaar

Rep-en-roer (1)

Met spanning heb ik "meegeleefd" met Bartman's jachtavontuur: SLANGEN, aangezien ikzelf ook geconfronteerd ben geweest met zo'n knaap van een python en wel in de bossen en groemboelans in het Bodja'se.

Dat dergelijke reuzen reptielen zich in bossen ophouden is bekend, maar...... als je aankomt met een verhaal, dat deze **in het hartje van een stad** ook waargenomen zijn, wordt dit hoogstwaarschijnlijk aangehoord met een schouderophalen-van-ongeloof en iemand zou zich zelfs het woordje: "Sombong" laten ontvallen. Maar "God-straf", het volgende is (Bartmans woorden): Niet alleen sterk maar ook voor de volle maat WAAR.

In de benedenstad van Semarang, waar handelshuizen en Banken gevestigd waren langs de Herenstraat en de straat langs de traagstromende Kali-Semarang, die de Herenstraat haaks kruiste, bij de brug over genoemde kali, heeft zich in 1931 of 1932 de volgende gebeurtenis afgespeeld.

Het riool onder de Herenstraat (dat loosde in de Kali-Semarang), was weer eens toe aan een "koeras"-beurt (met die enorme ragebollen, die er met kettingen doorheen getrokken werden). De ijzeren roosters in het wegdek waren vast open gezet. Het was ongeveer 2 uur n.m. en ik zat toevallig wat te babbelen bij mijn sobat C.S. van de juwelierszaak Ohlenroth, eveneens in de Herenstraat. Plotseling werden wij opgeschrikt door een hevig tumult en hoorden wij angstkreten van "Slangen, oeler, sawer! Wij sprongen op om te kijken wat er aan de hand was en zagen, met grote verwondering, toen ook twee enorme "sawah-slangen", prachtig getekend met bruin-witte ruitfiguren.

De lijven kronkelden verwoed toen die met de nog koele buiken terecht waren gekomen op het oververhitte, haast smeltende asfalt, van het wegdek. Aan deze pijn en wellicht ook hun paniek-angst werd gelukkig spoedig een einde gemaakt door enkele inmiddels opgedoken politie agenten.

Uiteraard was dit voorval "een gesmeerde boterham" voor stadsreporter van het dagblad "De Locomotief" en verscheen nog dezelfde avond een pittig artikel, verlucht met foto's, in genoemde krant, met vermelding van de afmetingen van dit (echt-?) paar reuzeslangen t.w. 9,75 Mr. en 10.30 Mr. Het uitgeknipte artikel heb ik destijds opgeplakt in mijn speciaal jacht-foto album, dat helaas verloren is gegaan tijdens de jappen-bezetting of de daaropvolgende bersiapperiode. Welke inwoner van Semarang kan zich bovenomschreven gebeurtenis ook nog herinneren? Een M. Busselaar of Zecha of (Dolf) Meijer misschien?

Wat ik mij-zelf wèl heb afgevraagd is:
1.) Hoe is dat slangen-paar in dat riool verzeild geraakt.
2.) Hoe lang heeft het daar vertoefd?
3. Last but not least: Hoe heeft het in deszelfs onderhoud kunnen voorzien? De antwoorden blijf ik tot op heden schuldig.

Botjah Semawis

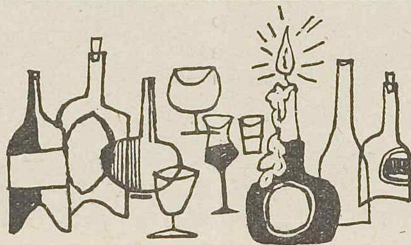
HIDOEP TEROES!

TONG TONG 60.000

Incomplete lijst van stortingen in januari 1972

Drs. A. G. L. Adelbert Jr. 10,—; C. J. van Alphen en Mevr. V. v. Alphen-Barre 10,—; A. Akkersdijk-v. d. Hengel 10,—; G. v. As 10,—; J. Th. von Bannisseht 10,—; I. Brinkman-Kootker 10,—; A. C. P. Brion 10,—; Ch. Bergmans 10,—; R. A. Bieri 10,—; A. Bodderij 75,—; M. L. Balsem 25,—; E. Boelens 5.24; Dr. H. Bongers en Mevr. W. M. Bongers-Heroma 10,—; W. Boverhof 10,—; C. M. S. Capellen Fliers 10,—; G. H. Christan 30,—; A. J. Dieke 10,—; Mej. Ir. Ch. M. v. Dijk 10,—; A. Doppert 10,—; B. I. v. Deelen 7,50; O. B. H. Dezentje 20,—; J. S. v. Dam 10,—; L. Deketh-Crawfurd 10,—; A. E. v. Dongen 10,—; Ch. v. Dongen 10,—; K. S. v. Dalm-v. Loon 10,—; L. Elia 10,—; J. E. Engelhardt-v. Blommestein 30,60; I. Elink Schuurman 10,—; A. E. Elias-v. d. Wall 20,—; P. C. Faber 20,—; S. V. F. de Frétes 14,—; E. C. Gusdorf 20,—; F. Groenendijk 10,—; C. M. J. ter Haar-Haspels 10,—; F. F. Hornung 10,—; S. v. Harrevelt-Dittberner 30,—; H. Havelaar-Happé 10,—; J. W. H. Heijstek 2,50; J. Hesselink en M. I. Hesselink-v. Stelle 10,—; L. A. K. Huitink 10,—; Gordon B. Ingram 10,—; W. J. Johannes 10,—; L. F. Janssen-v. Wije 10,—; P. Jüch-Arnold 25,—; Ir. N. P. Kapteyn 25,—; J. C. de Kanter en J. L. C. de Kanter-v. Essen 20,—; B. Lentze Keasberry 10,—; J. Koopman en G. C. Koopman-Job 10,—; J. Kemp 10,—; J. J. v. Kempen 58,—; W. L. A. Kirschstein 10,—; F. A. Klein 10,—; A. M. Lammerts van Bueren 10,—; J. L. Lodde 15,—; R. E. de Looff 13,50; G. Martinus 10,—; H. C. Mathlener 10,—; J. P. Mol 10,—; P. M. Muntinga-Hoekstra 10,—; W. Oltmans 10,—; Mr. J. Oppedijk en G. Oppedijk-de Zoete 10,—; Ir. E. Olsen 35,25; J. Oostwald-Stada 10,—; A. H. Overdijkink 10,—; G. J. K. Pesch 10,—; S. Palmboom-Oderkerk 10,—; A. G. W. Reinhardt 10,—; J. Rufi 10,—; M. W. Roobol-Popp 10,—; N. W. C. von Stein 10,—; H. A. C. Sentius 10,—; A. G. Simao 10,—; J. L. K. Sanderse 10,—; W. C. M. J. de Scheemaker-Dohmen 10,—; C. J. Smits 10,—; M. A. G. Schreuder-Loomans 10,—; L. E. V. Simao 10,—; F. Sauselé 10,—; G. W. Schol 50,—; Chr. Simon 20,—; W. Smit 5,—; G. A. Swart en C. Swart-Scharff 10,—; G. J. Visser 10,—; J. Th. Vijsma en G. C. Vijsma-Baldinger 25,—; R. M. V. 100,—; W. P. v. Vliet 25,—; P. C. Vriese-van der Poel 25,—; Mr. A. F. X. E. J. Vos de Wael 25,—; C. J. G. de Vries-Voerman 20,—; E. Wernink 10,—; D. van der Wael 10,—; J. Wuis-Martens 10,—; M. Witbols-Feugen-v. Reyen, Reinier, Lisa 45,—; H. M. Wedding 10,—; Ph. J. Wetters 20,—; M. E. van der Zant-Slors 10,—

Totaal per 1 februari 1972 *f* **44.272,70**

"AL-DEH"

Decembermaand...... feestmaand! Hoe weinig, of soms hoe arm wij het in Indië ook hadden, Sint-Nicolaas, Kerstfeest en jaarwisseling, wij deden allen mee die dagen zo prettig mogelijk te maken voor onze kinderen, oma's en opa's, onszelf. We kochten niets. Wij maakten alles zelf en waren trots als Oma of een gast ons prees! Vooral de spekkoek! Hoe werden ze niet vergeleken! Hoe zacht, hoe fijn, wat een lagen en er werd geteld, geproefd, gekeurd en wij waren trots, als het "geweldig" werd bevonden.

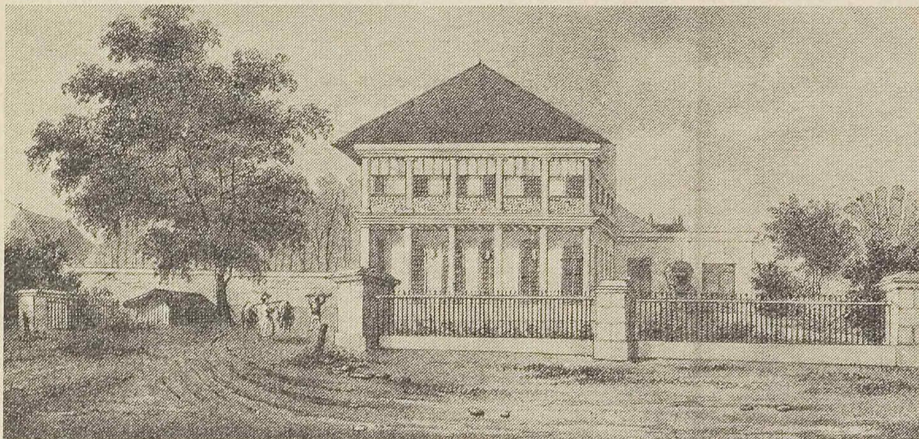
Ook deze keer. Maar niet met zo"n spekkoek als bovenbedoeld. Deze Oma, puur sang Indische, verzeilde vanwege het huwelijk van haar kleinkinderen met puur sang Hollanders, ongewild in gemengd gezelschap en ze heeft voor deze reunie eens i.p.v. spekkoek gewoon koeweh mangkok gemaakt in 3 kleurtjes: wit, bruin en groen. Heerlijk bij die kou en een kopje koffie "toeb" (roek). Pracht idee, want Oma bezat geen oven; moest dus alles stomend doen. Toch...... héérlijk en het werd bewonderd gekeurd en geprezen. "Oma", vroeg Hollandse kleindochter, "Hoe krijgt U dat zo mooi? Net een roos!" "Ach, gewoon, kind, gewoon". "Krijg ik het recept, Oma?"
" 'Tuurlik, je mag, maar beloven, jij máákt".
"Natuurlijk, Oma; het wit begrijp ik wel, het bruine ook, maar dat groentje. Hoe krijgt U dat?"
"Wit, gewoon wit. Bruin met bruine suiker. Groen... ja, ik heb, omdat isterniet soedjie, spinazie genomen. Met beetje water, remes, zeven."
"Spinazie?? En wat is remes?"
"Wrijven met hand, zó......"
"Nu het hele recept, Oma." Hollandse kleindochter nam gauw potlood en papier, kroop dicht bij Oma en noteerde één voor één Oma's opsomming van alle ingrediënten tot het stomen toe en eindigend met Oma's: **"Al-deh"**.
"Aldeh?" Wat is dat nu weer?" Oma heel nuchter: "Niets. Op. Zómaar!"
"Maken, hè schat en Oma laten proeven".

Met onbegrepen grote vraagogen ging ze naar haar schoonmoeder toe en vroeg: "Zeg me nu eens, Mam, wat is al-**déh?"**
Zij streelde haar schoondochter over de wang en antwoordde:
"Al-deh"?? "That's all!" "Dat is alles!"
Oooooo............!

P. Jüch-Arnold

Jos van Arcken

Een oude prent van het toen nog landelijke Rijswijk, met het grote huis, waar de grondlegger van de firma van Arcken zich in 1861 vestigde.

De naam Van Arcken is voor de oud-Batavianen niet onbekend. Wie zou in vroeger jaren het oude landhuis op Rijswijk Nr. 11 nooit zijn binnengestapt, om een Zenith of Waltham Mass. horloge te kopen.

Je kunt er als regel eenmaal zo'n onverwoestbaar zakhorloge kopen met of zonder ingebouwde tingel-tangel.

In het voormalig N.O. Indië werd de zaak Van Arcken op 16 juli 1861 opgericht door Opa C. G. T. van Arcken, die zijn bedrijf in Deventer naar Batavia overplaatste met de bedoeling er een familiezaak van te maken.

Op 16 juli 1911 bestond de zaak 50 jaar ter gelegenheid waarvan de Soesoehoenan van Solo met zijn gemalin de winkel van Van Arcken met een bezoek vereerde.

Opa van Arcken werd opgevolgd door zijn zoon Eduard Clemens, die de vader is van Jos van Arcken in Den Haag. De malaise-jaren — de dertiger jaren — sloegen ook toe in het bedrijf van Van Arcken. Ook bij hen was het obral besar en stonden zij aan de rand van een liquidatie, als niet de jongens van Arcken er hun schouders onder gezet hadden: zeer in het bijzonder broer H. K. F. van Arcken, Jos was n.l. voor zijn vakopleiding nog in Europa, onder meer in 1932 bij de Zenith-fabrieken in Zwitserland.

Toen Jos als horlogemaker in 1936 op Batavia terug was, nam hij het beheer over de zaak Van Arcken over. Jos was en is dus een echte vakman, die na zijn krijgsgevangentijd de zaak weer heeft voortgezet. Jos was in de krijgsgevangenkampen de "Mido-specialist".

Een foto, van directie en personeel van de Firma van Arcken in 1916 genomen. In het midden gezeten is de Heer Eduard Clemens van Arcken.

In de vijftiger jaren was hij genoodzaakt zijn matjes in Djakarta op te rollen, om zich in den Haag te vestigen. Aan de Laan van Meerdervoort No. 520 staat de zaak van Jos van Arcken, horlogemakers sinds 1841, het jaar, waarin zijn Opa in Deventer als horlogemaker begon.

Als trouwe Tong-Tong-adverteerder krijgt hij nog regelmatig reparatie-horloges uit Amerika.

Voor koop en reparaties van kwaliteit-horloges moet je bij de vakman Jos van Arcken zijn. De naam Van Arcken blijft bestaan, omdat een zoon van Jos juist is afgestudeerd als horlogemaker.

De naam prijkt ook nog in het paviljoen van het oude pand in Djakarta, waarin een toekang nog aan die naam verdient. Maar hier heeft Jos niets meer mee te maken.

Dick v.d. Lee

Kalverenjacht

Schoolkinderen in Oost-Brabant, die weten waar 's nachts een kalf is geboren, kunnen een rijksdaalder als beloning krijgen.

Opkopers benaderen 's morgens boerenkinderen bij lagere scholen om te horen waar een kalf is geboren.

Oorzaak van deze nieuwsgierigheid is het grote tekort aan kalfsvlees.

Minister Lardinois (landbouw) heeft dit onlangs in Emmeloord verteld. Hij sprak voor de leden van de Landbouw-maatschappij IJsselmeerpolders o.a. over het tekort aan vlees, aldus lazen we in het Alg. Dagblad van 1 februari.

Alsof het nog niet genoeg is dat in Nederland méér geslacht en méér vlees gegeten wordt per hoofd, dan waar ook ter wereld, worden ook kinderen opgeleid tot aangever voor slacht van pasgeboren kalveren......

En dan is men nog gauw boos als er in Tong Tong af en toe een jachtverhaal staat van twintig jaren oud, uit een tijd van totaal andere levensomstandigheden. Of maakt men elders hartroerende propaganda tegen de moord op zeehond-baby's. Of balt men vloekend de vuist over een bontjas van Prinses Beatrix. Terwijl men "thuis" dag in dag uit moordt zonder eind dat de stukken er af vliegen, maar men zijn paardenbiefstukje of lamscoteletje móet hebben zonder tawar!

U begrijpt wel: we willen niet ergens pro of contra staan, maar vestigen alleen de aandacht op de volslagen zeden-verwildering waaraan we ten prooi staan t.a.v. de dieren der natuur die God ons ter bescherming stelt. En de schaamteloze hypocrisie waar we ons vaak aan schuldig maken als we élders standjes willen uitdelen......

Het vol krijgen van het Fonds 60.000 is uitsluitend een kwestie van Poekoel Teroes! Zet éven door, want er kunnen na ons nog duizenden wezen en behoeftigen van profiteren!

Kaban Djahé

Van de vele plaatsen waar ik op de Oost kust van Sumatra gewoond heb was de laatste vlak voor de oorlog begon Kaban Djahé (boven Medan op de grens van Atjeh en niet zo ver van het Toba Meer af, het was in de Karo Batak-landen, vlak bij de vulkaan Sinabung). Het plaatsje zelf was een punt van het bestuurs-apparaat, verder een gewoon Indisch plaatsje met huizen los van elkaar, veel tuinen er tussen en bomen groepen, door de hoogte was het er 's-avonds altijd behoorlijk koel en het was er zeer glooiend met hier en daar een meertje en een rivier. In het beneden gedeelte was de passar en het winkelcentrum met de bekende kleine eethuisjes en saté-verkopers, daar stonden de huizen wel vlak op elkaar behalve de bioskoop die los op een veldje stond.

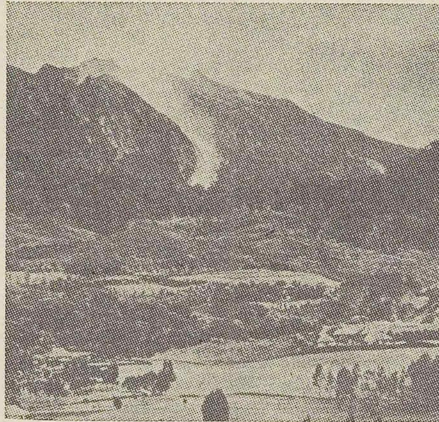
Verder wat hogerop stonden 2 hotels 1 groot complex-gebouw van Ter Meulen en een heel stuk verder 1 hotel van Glazer, ook groot maar verdeeld op een groot terrein waar ook paarde-stallen tussen stonden en een open manege, de vele paarden die hij had (pony's, batak-paarden en Australische) waren om te verhuren, wat natuurlijk het beste in de vacantie's en weekenden lukte, maar ook gaf de heer Glazer rijlessen aan de school die achter zijn hotel lag de High-land-school, een Engelse school waar allerlei kinderen (intern) op waren: Engelse, Amerikaanse, Deense, Zweedse enz.

Het was wel een school met veel vrijheid in de vrije tijd vandaar dat ik met mijn vrienden vaak met ze optrok, wat o.a. kwam door de kennismaking door het paardrijden, want als de heer Glazer rijles gaf mochten/moesten zijn dochter en ik vaak mee!

Er was ook een Duitse school, waar we weinig of geen contact mee hadden doordat die gemeenschap veel geslotener was.

Doordat er geen behoorlijke Hollandse school was moesten wij kinderen met een heel stel elke dag naar Brastagi (11 km. van Kaban Djahé af) met een bus die speciaal voor de groep gehuurd was en ons van huis tot huis ophaalde en naar school bracht, en 's middags stond hij weer voor de school om ons terug te brengen, wat de jalouzie opwekte bij de interne kinderen. Dat was dan de (P)lanters (S)chool (V)ereniging die daar vlak bij de vulkaan Sibajak lag. De Sibajak, i.t.t. de Sinabung, had een schuine open krater met lava en die zorgde voor de stank als de wind schoolwaarts woei. De Sinabung had een mooie kegelvorm en was van binnen helemaal droog.

Op de P.S.V. heb ik nog 1 jaar lagere school les gehad, daarna ging ik naar de H.B.S. op de zelfde school, het was dan ook een complex, bungalows van de onderwijzers en leraren, het Hoofdgebouw met directiekamer en administratie. Binnenplaats met aan

Brastagi, aan de voet van de Sibajak, een geliefd vacantie-oord op de O.-kust van Sumatra.

beide zijden slaapzalen met daarnaast douches en wastafels. Aan de kopkant de enorme eetzaal en daarnaast links en rechts zalen om huiswerk te maken en voor de recreatie en dan daarachter weer de keuken. De eetzaal kon heel gemakkelijk omgebouwd worden tot toneelzaal, waar dan toneel en operettes gegeven werden o.a. 1 maal per jaar als voorstelling voor de ouders. Meestal vlak voor de vacantie, waarna de kinderen mee naar huis konden, naar huis was dan meestal naar een plantage want de vaders waren meestal planters vandaar P.S.V. Maar nu een vraag wie kent de namen nog van de leraren en onderwijzers. Mijn onderwijzer was Planje, H.B.S. gym. Harders Wiskunde-natuurkunde (?). Frans/Nederlands? Duits Baruch en de directeur was Marsman, broer van de schrijver.

Verder gingen we steeds schoolzwemmen in het zwembad van het Brastagihotel; even lopen en dan door een glooiing berg af en weer op. De gebouwen van de P.S.V. waren net als dat van het Brastagihotel gebouwd van natuursteen en met een houten tegeldak goed ingeteerd en van vorm leek het wel wat op de batakhuizen.

A. de Haak

Holland op zijn best
Is Holland op zijn Indisch

Abonnee Schotel stuurde ons bijgaand stukje, na lezing waarvan men het zeker met bovenstaande kop eens zal zijn!

Op dd 11 mei jl. werd door het reisbureau GEOS een vijfdaagse vacantiereis naar het mooie Drente georganiseerd, speciaal voor Bejaarden. De zeer bescheiden prijs heeft ertoe bijgedragen, dat vele ouderen, die in jaren geen vacantie hadden genoten, thans erbij konden wezen en er was er geen een bij, die er spijt van heeft gehad.

De reis begon om precies half tien van Zwanenburg via Amstelveen, Abcoude, Hilversum naar Hoevelaken, alwaar koffiepauze werd gehouden. Toen verder via Nijkerk naar Putten en juist vóór het Kasteel/Kindertehuis "De Salentein" kregen wij autopech. Gelukkig dat we een chauffeur hadden, die tevens monteur was. De reparatie kostte echter enige tijd.

De Beheerder van het zo mooi gelegen kasteeltje kwam naar ons toe en verzocht ons uit de bus te stappen en wat verpozing te zoeken in zijn mooi onderhouden tuin. Niets was hem en de aldaar wonende jeugd teveel. Er werden zo'n vijftig stoelen naar buiten gedragen, volop koffie werd rondgediend en zelfs lunchbroodjes met goed beleg werd ons aangeboden. Niemand kwam te kort, we konden eten en drinken zoveel als we wilden.

Wij waren er diep van onder de indruk, vooral toen hij van een tegenprestatie onzerzijds niets wou weten. Hij deed het als mens tegenover mens. De gastvrijheid die wij aldaar hebben genoten kan slechts worden vergeleken met de vroeger zo hoog geroemde Indische gastvrijheid.

Na twee uren was de schade hersteld en werd de reis, nagewuifd door alle aanwezige bewoners van het kindertehuis, voortgezet en kwamen wij omstreeks 15 uur op de plaats van bestemming aan.

KONFRONTATIE

De redactie is t.a.v. deze artikelen óók toehoorder, en stelt zich dus niet pro- of contra de diverse opinies en conclusies die erin worden uitgesproken. Wat wij niet gebruiken kunnen, leggen wij naast ons neer. Sommige inzichten zijn nuttig en wij hopen ze te kunnen gebruiken. Zijn wij de moderne psychologie ontgroeid of spreken wij hier nog een woordje mee? - Red.

EUTHANASIE

door H. M. LAPRÉ

De euthanasie (pijnloze beëindiging van het leven bij onherstelbare zieken) was reeds bij de oude volkeren bekend. De arts of medicijnman uit die tijd had het recht het leven van zijn patiënt af te breken wanneer hij het nodig achtte en was aan niemand enige verantwoording schuldig. Uiteraard waren de maatstaven die daarbij gebruikt werden uitermate extreem en ongetwijfeld in onze ogen onmenselijk. Een duidelijk voorbeeld was de z.g. "Spartaanse opvoeding". Deze opvoeding begon al direkt een dag na de geboorte van de baby. Het wichtje werd gedurende enige tijd geheel naakt in de sneeuw gedompeld totdat het geheel paars aanliep. Deze "sneeuwtest", wat in feite niets anders was dan een soort selektie, werd alleen overleefd door de allersterksten en fysiek volkomen gezonde babies. De rest stierf zodat hen een leven vol lijden, ziekten en kommer bespaard werd; althans op een dergelijke wijze redeneerden deze "opvoeders". Door deze methode konden zij tevens hun ideaal verwezenlijken, nl. het kreëren van een superieur en fysiek volkomen gezond mensenras.

Euthanasie, uit het grieks afkomstig, wil letterlijk zeggen "goede dood". In ons artikel zullen wij ons bepalen tot situaties, die in direkt verband staan met de onnodige levensverlenging van de stervende, in het bijzonder wanneer dit stervensproces gepaard gaat met smartelijk of zinloos lijden. Natuurlijk komen al direkt vele vragen naar boven, zoals: mogen wij over het leven beschikken van onze medemensen? Zo ja, wanneer is het dan een medemenselijke daad, dus geoorloofd en wanneer wordt het moord? Zo nee, moeten wij dan dat leven van de stervende, die b.v. ondragelijke pijnen lijdt of een puur vegetatief bestaan leidt, toch nog kost wat het kost zo lang mogelijk rekken of in stand houden?

Alvorens daar dieper op in te gaan zou ik er gaarne op willen attenderen dat dit artikel, zoals alle andere artikelen in de rubriek "konfrontatie", uitsluitend bedoeld is als bezinning en dienovereenkomstig nimmer pretendeert het laatste woord te zijn. Om het probleem der euthanasie op reële voet te benaderen is een intelligente aanpak nodig. In geen enkel opzicht mogen wij ons hierbij laten leiden door de stem van het geweten (latijn: conscientia, letterlijk het zedelijk bewustzijn als besef van goed en kwaad, van recht en onrecht) en wel om die redenen dat het een hoogst onbetrouwbare gids blijkt te zijn. Deze psychische instantie, opgebouwd uit allerlei eigenaardige en subjektieve elementen (overgeërfde eigenschappen, religieuze oriëntatie, milieu en nog vele andere faktoren) funktioneert bij ieder mens anders. Uw waardebepalingen over goed en kwaad zullen heel anders zijn dan de mijne of die van uw buurman.

Kortom, het geweten is niets meer of minder dan een uit vroege kindertijd daterende kritiekloze weergave van oordeel van onze opvoeders èn van het kultuurpatroon waarin wij zijn opgegroeid. Het geweten is dus niet - zoals godsdiensten of mystieke leringen vaak beweren - die "hogere stem" in ons waarnaar geluisterd moet worden. Het is een blind psychisch mechanisme dat nodig is om onszelf te handhaven binnen een groep of maatschappij waarin wij leven of wensen te leven. Want zonder dat zedelijk bewustzijn zouden wij al gauw in konflikt komen met de normen, de spelregels die voor de groep gelden en dus onvermijdelijk een outcast worden.

Het is niet abnormaal indien wij ons thans bezighouden met de problemen rondom de dood, want na een bepaalde leeftijd worden wij er steeds veelvuldiger en indringender mee gekonfronteerd. Steeds meer vrienden en verwanten vallen van ons weg waardoor de vereenzaming een steeds grotere rol gaat spelen. Het kontakt met de jongere generatie komt moeilijk tot stand vanwege die generatiekloof en eerst onbewust, later meer bewuster, gaan we ons verzoenen met de gedachten dat ook wij er eens niet meer zullen zijn. Dergelijke gedachten, eerst ervaren als een vage schim in het verre verschiet, krijgt naar mate wij ouder worden steeds duidelijkere kontouren. Maar toch is dat misschien wel niet het allergrootste probleem. Benauwender zijn de gedachten omtrent het proces dat de dood vooraf gaat, zoals in de gedaante van een hevig en smartelijk lijden, een uitzichtloos ziekbed, of de doodstrijd zelf. Te weten dat alles, wat wij moeizaam in ons leven vergaard hebben, er voor gevochten hebben, weer langzaam gaat ontglippen, ja tot zelfs onze eigen stoffelijke identiteit toe. Plotseling lijkt alles dan niet meer zo belangrijk! Hoe wij moeten leven, hiervoor bestaan duizend en één wegwijzers, boeken en kursussen. Iedereen is bereid u vlot en desnoods gratis te zeggen hoe te leven. Maar hoe te sterven, hiervoor zijn geen wegwijzers. Nergens enige reële houvast dan de verklaringen of beloften van de kant der godsdienstleraren of spiritisten. Het probleem is in onze tijd groter geworden omdat de dood, in tegenstelling met de oude volkeren, niet meer past in het moderne leven. De dood is nu een taboe, een soort ziekte die door de wetenschap nog niet overwonnen is.

Bij de benadering van het probleem der euthanasie zal in dit artikel uitgegaan worden van de hypothese dat de menselijke ziel een realiteit is (echter niet in de zin zoals godsdiensten deze ziel zich voorstellen; hoe dan wel, hoe ze werkt en hoe ze zich manifesteert, daar hoop ik in een later artikel uitvoerig op terug te komen; dit is het terrein der para-psychologie, waar de onderzoekingen over "ziel" en "leven" na de dood nog in volle gang zijn).

Een ander punt waar wij vanuit zullen gaan is dat ieder mens uniek is. Wij hebben allemaal ons eigen levenspatroon en levenslot. Verschillend als wij zijn, reageren wij dus ook anders. Daarom mogen wij nooit eigen ideeën, levenswijze en stokpaardjes aan de andere opdringen. Doen wij dit dan getuigt het van eigen existentiële onzekerheden.

Problemen zoals euthanasie kunnen alleen benaderd worden via een vol-menselijk standpunt. Dat wil zeggen: het hebben van een volledig respekt voor de medemens, niemand uitgezonderd. Een middeleeuwse kerkvader formuleerde dit respekt voor de medemens als volgt: "wat mens wordt is reeds mens en wat mens was blijft mens". Deze achting geldt zowel voor de vrucht in de baarmoeder, die bezig is zich te ontwikkelen tot een volwaardig mensje als voor hen die om welke reden dan ook in een toestand van desintegratie verkeert (uiteenvallen van de persoonlijkheid door fysieke of psychische oorzaken). De eerbied voor **iedere** mens, onder welke omstandigheden hij ook moge verkeren, is in feite steeds gericht tot de levende ziel, zijn zielepersoonlijkheid en niet tot de stoffelijke verschijning, het lichaam.

Onze medische wetenschap krijgt een steeds steviger greep op het menselijk leven: Nog maar enkele generaties terug was een ieder met een eenvoudige blindedarm- of longontsteking onherroepelijk ten dode opgeschreven, maar nu kan zij zelfs de klinische doden weer tot leven terugbrengen (reanimatie). Het leven van de patiënt kan eindeloos gerekt worden en desnoods ingevriesd worden. Wij kunnen de hersenen uit het hoofd verwijderen en het onder een glazen stolp onbeperkt verder laten funktioneren, maar als al die kennis niet gebruikt wordt overeenkomstig humane beginselen dan blijft het een demonische aangelegenheid. Een voorbeeld: hoe vaak gebeurt het niet dat het leven van de stervende, die om welke redenen dan ook verlangend naar het einde uitziet, door allerlei medische ingrepen in leven wordt gehouden. Is die patiënt nu gebaat met deze uitstel van executie? Ik geloof van niet, want is de dood eigenlijk niets anders dan een georganiseerd en natuurlijk bevrijdingsproces van de levende ziel. En dit wordt thans op allerlei mogelijke manieren belemmerd. En laat u nu eens niet in die ziel geloven, dan nog is het in strijd met de menselijke waardigheid, want óók de stervende heeft het recht om menswaardig te sterven .Dat moeten wij hem gunnen! Gelukkig krijgt deze gedachtengang steeds meer weerklank bij de deskundigen op het desbetreffende gebied.

In het slot van dit onderwerp: tegenargumentaties van de zijde der godsdiensten. De aktieve- en passieve vormen van euthanasie.

Persoonlijke korrespondentie over deze rubriek richten aan: H. M. Lapré, postbus 409, Den Haag.

Tjutbrai

Volgens 2 Indonesische (Javaanse) lektoren aan de Universitas Indonesia, die onlangs Washington DC hebben bezocht, en die bij ons ge-njate-ed (= satee gegeten), zoals te doen gebruikelijk, want mijn vrouw is een Javaanse, is de **tjutbrai** een soort **jumpsuit** of **flares.** In mijn artikeltje voorkomende in TT. van 1 okt. 1971 moet dus alleen dat **hot pants** worden gewijzigd in **jumpsuit of flares.**

A.E.S.-T.

Schooljongen in Borneo (1906-1914)

Paketvaartstomer nadert de monding van de Barito. Dit is de grootste stroom in dit gebied van de Zuider- en Oosterafdeling en stroomt Zuidwaarts.

Het is geen gemakkelijke invaart, want eerst moeten ondiepten w.o., de grote "Baritobank" overwonnen worden.

Reeds hoort men het eentonig geroep van de matroos met het loodlijn op z'n plaats opzij van de boeg de verschillende diepten afroepen terwijl de boot zachtjes verder glijdt.

Eindelijk dan zijn we het grootste obstakel voorbij en varen we na een paar uur op de hoofdstroom geweest te zijn de eerste zijrivier, de Martapoera binnen. Hier heet het "Schans von Tuyl" ruïne van een oude vesting uit de compagnies tijd. Reeds bespeuren we van de Barito-oever niets meer dan een donkere lijn in de verte. Wel ruik je de moerasbossen.

Nu vaart de boot van tijd tot tijd haar sirene loeiend de vele bochten om die angstvallig voorbijschuiven. Af en toe kraakt er een tak van de wal als die in aanraking komt met de scheepsromp.

Van tijd tot tijd zien we ook een gebouwtje dat op grote stammen schijnt te zijn gebouwd, voorbijdrijven en dat heftig op en neer deint op de boeggolf van onze boot. Maar dan een langgerekte diepe dreun van de stoomfluit en we gaan de laatste bocht om...... en zien de haven van Bandjermasin voor ons. Enkele andere Paketvaartstomers liggen langs de kade en een Chinees stomertje.

Op de rivier waar we gaan draaien, is het een drukte van belang. Kleine prauwtjes worden geroeid, naast grotere "tambangans" (een soort Venetiaanse gondels, met hoge voor en achtersteven). Kleine stomertjes en vlugge motorbarkasjes glijden ons voorbij en aan de overkant zien we verschillende Chinese pakhuizen en winkeltjes, terwijl aan onze kant Boeginese of Madoerese zeilprauwen gemeerd liggen met een hoop koopwaar er voor zoals manden met kakelende kippen of snaterende eenden. Verder nog bossen rotan en zakken met copra of damar en djeloetoeng (gestolde latex).

Onze boot is intussen aan de steiger gemeerd in de buurt van het K.P.M. kantoor en de pakhuizen.

We kunnen nu per "Tambangan" verder naar ons hotel varen of we verkiezen te gaan lopen, eerst de "boom" het havengebied uit en dan langs een vrijwel recht uit langs de Boomstraat met links en rechts vele kanalen waarover aan één zijde bruggetjes zijn die toegang geven tot de erven. Alle huizen staan hier op palen vanwege de regelmatig terugkerende bandjir, want we wonen hier op moerasgrond. Om de zoveel tijd moeten de wegen dan ook opgehoogd worden. Zelfs de school staat op neuten en naast het schoolerf was onze woning.

De school grensde weer aan de societeit "De Kapel" een ouderwets gebouw met voor een grote ronde "kletstafel" waarbij in het midden een gat was voor de bedienende "djongos".

De soos zag uit op een kruispunt van wegen waarvan er één langs de kali liep en de andere langs de Aloon-aloon ging met haar tennisbanen. Dan verder ging het langs het fort "Tatas", het Militaire Hospitaal en eindigde in de verte voorbij de enige Europese winkel ter plaatse toko "Henneman", de Borsumij met haar pakhuis en de Residentswoning met de kantoren daarna de woning van de Majoor de Militaire Garnizoenscdt. en verder de controleurswoning. Wat verrderop was de grote "Pasar Lama". Hierna kwam je bij de "Queen" die een soort kanaal vormde naar de Barito. Aan de overkant van de rivier was de z.g. Chinezenstad, met de nodige bedrijvigheid, maar hier kwam je practisch nooit.

Zoals gezegd woonden we, mijn ouders naast de "Europese Gemengde School" zoals dat toen heette. Tussen het schoolgebouw en ons erf lag een stukje onbebouwd terrein waarop een grote boom een z.g. "Gajamboom" stond, die 's avonds altijd vol verlicht was door vuurvliegjes. door de bedienden verklaard als te zijn de zielen van afgestorvenen. Achter ons huis liep een stille straat met op enkele punten een schaarse verlichting zodat ik als kleine jongen aan de hand van de kebon lopend op weg naar het ijshuisje dat ergens aan de kali beheerd werd door een chinees, telkens schichtig om me heen keek als hoorde ik iets achter ons fladderen. Wat was ik blij als we langs het achtererf van de societeit kwamen en ik de kegelbaan verlicht vond en de ballen hoorde rollen.

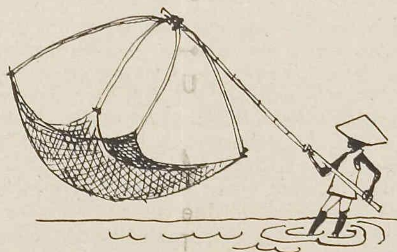
We naderden dan de Kali Martapoera waarop in het donker nog druk geroeid werd en je hoorde roepen "Lamang, lamang! Hintaloe piendang! Sirikaja!!" de een of andere gewilde lekkernij. Een enkele maal hoorde je schel fluiten en naderde ergens een kleine stomer met de voorbijdrijvende lichtjes van boord.

Aan de andere kant van de straat, bevond zich het achtererf van het enige grote hotel, hotel "Bandjer" met haar vele vrucht bomen, waar ik later wel eens stiekum met kameraden in rond sloop om rijpe "gedongdongs" te snappen of rijpe "gandaria's" op het gevaar af "bepekt" te worden door de eigenaar, een oude heer waar we tamelijk respect voor hadden.

Maar nu de school. Deze bestond uit zeven klassen. Er was namelijk nog een "Aanvangsklas" bij, wat tegenwoordig een z.g. fröbelklasse is.

Het hoofd was een dikbuikige oudere heer, meneer Uhl. Hij had de gewoonte bij het begin der lessen geen belletje te luiden, maar iets te roepen, terwijl hij in zijn handen klapte. Wat hij riep, klonk in onze oren als "hazé" waarschijnlijk zal het "haast je" geweest zijn. Op het hoofd droeg hij als hij buiten de klasse stond een soort witte helm zoals in de oude tijd de Afrika-reizigers gedragen hebben, zoals Stanley en Livingstone.

Verder was hij gekleed in een slobberige "djas toetoep" maar het jasje leek haast te kort en kon maar met een drietal knopen dicht gedragen worden. Voorts droeg hij een aartsvaderlijke baard waar wij, kleine jongens allemaal ontzag voor hadden.

En de leerlingen? Van allerlei slag: Naast Europese kinderen, ook Chinese, Ambonese (kinderen van soldaten van de Benteng), Arabische, Dajakse, die bij een Europese zendeling ter plaatse in de kost waren. Maleise vorstenzoontjes die bij onderwijzers gezinnen in huis waren.

Het viel me op dat bij de Indische jongens en meisjes er velen waren die Portugese namen droegen, afstammelingen van Portugese voorouders.

Van deze medescholieren hadden de chinezen het meeste zakgeld van thuis, wat altijd een aantrekkingspunt was.

De school had twee speel-erven, één voor en één achter, dat omgeven was met een zwartgeteerd hekwerk. Daardoorheen kon je tot op de rivier zien. Het was daar een drukte van belang. Soms kondigde een zwaar diep geluid het voorbijvaren van een flotillevaartuig van de Marine aan, dat een vaste ligplaats aan de steiger vóór het Residentshuis zou vinden.

Dat monterde me meestal helemaal op, want ik wist dan dat ik straks in de namiddag mijn "vrinden" onder de Jannen aan boord zou vinden en dat er weldra in de avonduren zou worden gemanoeuvreerd met het zoeklicht dat in het donker de hele kalikant aan de overzij zou belichten.

Ook wist ik dat het één der volgende avonden "raméramé zou geven in de Kamarbola, waar de jongedames zouden worden rondgeleid op de tonen van de Militaire garnizoensmuziek die dan voor de gelegenheid dansmuziek zou ten gehore brengen en ik stiekum verscholen achter de donkere uniformen der militairen mijn ogen nieuwsgierig de kost kon geven.

Van de andere kant van het schoolerf kon ik m'n' moeder thuis zien rondlopen of in de uitspanning de djongos zien aankomen om me netjes op een overdekt presenteerblad: een geklutst eitje en een fikse belegde boterham te brengen die ik dan staande naast het schoollokaal kwam opeten, en m'n' kop chocola drinken. Donderdagavond dan vonden mijn Ambonnese vriendjes en ik elkaar bij de vrolijke tonen van de Taptoe, waarvan de blazers elk een lichtje op hun helm hadden. Het ging dan twee straten om en langs de kali terug.

En niet te vergeten de voetbal-matches die ik stiekum met m'n sobats speelde op de Aloon-aloon als tenminste m'n vader ons niet "bepekte" en zoonlief ongeduldig bij zijn oor trekkend, mee naar huis sleepte.

Zoals ik reeds vertelde had ik vriendjes onder allerlei bevolkingsgroepen bij mij op school. Zo was mijn beste vriend, een christen Dajak, Cyrillus genaamd, zoon van een Dajaks hoofd van de "Grote Dajakrivier".

Cyrillus muntte uit door zijn bijzondere prestaties bij de sport. Niemand kon zo hoog springen als hij en bij het knikkeren wist hij altijd de bedoelde knikkers te raken. Hij zou later voor Dokter Djawa studeren. Hij was in huis bij een plaatselijke Zendeling leraar. Maskoer was de andere vrind, een zoon van de sultan van Koetei dan aan de oostkust lag. Vóór mij in de bank zat Koos Sian Tjie, een vrolijke Indo-Chinees. Ik moet nog vertellen dat de Chinezen in die tijd nog staarten droegen die ze met het eind in de zak verborgen. Bij bepaalde gebeurtenissen in de familie, hadden ze een andere kleur in hun staart geweven, zo bijv. bij rouw, een witte kleur.

Na het eind van het zesde jaar op school deden ze Klein-Ambtenaars examen. Ik had nog twee andere chinese jongens in mijn klas, de ene was Theba Lim Siauw Eng, een zoon van onze broodbakker en Klaas Tan Eng Tjiang de zoon van onze leveran-

cier van provisiën en dranken.

Verder een Arabier die een zoon was van Said Mohammad, een handelaar in de meest kleurige sarongs en een soort kisten van een bepaald geurig hout. Zo zaten mijn chinese vrinden vaak bij ons thuis op de galerij achter, Franse thema's te maken, waar ik dan tevens hun vraagbaak was.

Een eind voorbij onze school, op de hoek van de straat was een meisjesschool en pas veel later kwam er aan de overkant van de grote kali ook een hollands-chinese school ("Tiong Hwa Hwe Kwan").

Met de Ambonese kinderen was ik goed bevriend, omdat ik vaak in de "Tangsi" te vinden was, waar ik moest zijn voor de gymnastiek. Daar maakten we gebruik van de gymnastiekzaal van de militairen en een sergeant gaf ons les.

Ook liep ik door de tangsi om naar het hospitaal te komen. Zo moest ik er eens zijn om een kies te laten plomberen. Een tandarts bestond ter plaatse niet en ik moest geloven aan de drilboor, waarbij twee sergeants me moesten vasthouden. Bij de Inlandse bedienden thuis stond ik in een bepaald goed blaadje. Want ze zetten vliegers voor me in elkaar, maakten glastouw en als de tijd er voor was, assisteerden ze me bij het vechten met de vliegers van de overkant van de kali. Van hen kreeg ik ook menig dwerghertverhaal te horen de z.g. "Kantjil". Of, en dat was om de sinjo bang te maken, er werd op geheimzinnige wijze verteld van de hantoe wéwé met de lange borsten, een kwaardaardig soort heks!

Prompt éénmaal per dag was het hoog water. Het water stroomde dan ons erf op onder de kolong van het huis. En soms ook stond het schoolerf onder en moesten we met opgetrokken broeken door het modderwater waden met de kousen uit. De grote kali Martapoera was soms één groene oppervlakte van de lloong-lloong, de z.g. waterhyacinth en het was gevaarlijk daar tussen door te varen met een prauw omdat hier en daar een snuit van een krokodil te zien was die zó trachtte ongezien adem te halen en op buit loerde.

Eens was een kleine krok per abuis de zijkali ingedreven achter ons huis. Onze kebon die, het was in de avonduren, een bad wilde nemen en het hellende plankier afliep naar het water kreeg evenals blijkbaar de krokodil de schrik want het dier sloeg met z"n staart plotseling onze waterprauw opwaarts waarop de poedelnaakte naar binnen vloog. En hij kwam voor mijn ouders te staan, trillend over heel zijn lijf. Die uit zijn onsamenhangende woorden maar moesten opmaken wat er aan de hand was.

Zo was ik ook bevriend met Chinezen die een "steam launch" hadden waarmee ze vaak iemand wegbrachten naar de Boom. Ik mocht dan mee, en vermaakte me kostelijk met het "ritje" op de stoomboot.

Ook wel voer ik mee met de jongen van onze leverancier die de bestelde barang kwam brengen tot vlak voor onze "dapoor". Ik ging dan mee naar de overkant waar ik in de toko van de ouders van mijn vrind Klaas verwelkomd werd en later met diverse proefblikjes naar huis kon terugkeren. Ik had de hand gedrukt van de oude grootvader, een eerbiedwaardige grijsaard met hele lange snorren en dito bakkebaarden. Ook mocht ik menige keer mee met de "omroeper" die de venduties aankondigde. In een tambangan zaten we dan met een grote "gong" die ik telkens slaan mocht, waarop de man dan afriep "Besok pagi ada lélang. Ada lelang di roemahnja toean..." Ada djoeal segala bekakas roemah segala roepa bekakas ada"

Bong, Bong, Bong ik dan weer, waarop hij eindelijk beduidde dat ik ermee moest ophouden.

Eens per jaar, n.l. in de vakantietijd mocht ik mijn vader helpen op zijn kantoor, een apart gebouw dat bij wijze van paviljoen naast 't hoofdgebouw stond. Ik mocht dan aan de copieerpers werken en copieën maken van diverse brieven. Als we dan de stoomfluit hoorden van een K-P-M-er, een donker bromgeluid of een hoge sirene, dan wist ik al precies welke boot de boom kwam binnenvaren, waarmee mijn vader het dan meestal niet eens was en ik tenslotte gelijk kreeg, want daar ik meestal vrij spoedig op m'n fiets naar de boom toe reed kende ik zo langzamerhand wel welke lijn er nu binnenkwam.

Een enkele maal aan mijn tafeltje zittend op kantoor, schrok ik me een ongeluk als er "Halau" geroepen werd en een of meer Dajaks binnentraden (in vol ornaat met de beruchte "mandau" op zij), die mijn vader kwamen begroeten. Wat mijn vader hun dan zei, en wat ze antwoordden, was voor mij koeterwaals. Maar de oude heer kende hun taaltje maar al te goed en wist z'n oude vrienden direct te herkennen en te spreken. Trouwens in ons huis hingen verschillende voorwerpen langs de wand die door Dajaks vervaardigd waren, als daar zijn Dajakse draagmanden, lansen, pijlen met blaasroeren en grote van riet vervaardigde hoeden, die met vele knoopjes waren versierd.

We hadden ook verschillende dieren op ons erf, w.o. een gewone aap, een grote orang-oetan, een badjing met een veelkleurig vel (die kwam uit het "Sampitse", aan de Zuidkust); meestal hadden we ook een kidang, die echter moeilijk in het leven te houden was. En natuurlijk (een speciale liefhebberij van m'n vader) een hele hoop vreemde vogels. En dan was er nog één medebewoner, die zich van tijd tot tijd liet ruiken door een penetrante geur. De lucht kwam van de "loteng" de zolder en we wisten dan dat we een loewak te gast hadden die soms door zijn gestommel te kennen gaf dat hij jacht maakte op muizen.

En dan, met hoog water, als je onder de kolong plassen hoorde. Dat waren dan de "tjempakols" een soort slijkvissen met grote uitpuilende ogen. Zij en een eventueel paar otters waren de levenmakers die ik 's nachts vanuit m'n bed kon horen.

Op een gegeven tijd kregen we een oom en tante in het garnizoen te wonen. Zij betrokken een woning naast de Militaire societeit en meestal moest ik tante gezelschap houden als oom op tournee was met de troep. Hij was kapitein. In de namiddaguren stonden m'n tante en ik dan vóór aan de weg te genieten van de mooie kleuren van de Zonsondergang.

Maar als er een of twee militairen langs kwamen of de een of andere matroos van het oorlogsschip dan salueerde hij voor m'n tante en riep daarna "dag Jantje!" waarbij tante mij wantrouwend opnam.

Zoals ik reeds zei was ik bevriend met al die snorrebaarden die me de meest fantastische verhalen vertelden, uit Atjeh, uit Lombok, Boni en elders.

En soms mocht ik helpen bij een toneeluitvoering in de Cantine waar hun vereniging "Avendo" een uitvoering gaf, echter zonder dames. De damesrollen werden dan vertolkt door een dikke korporaal of zo.

En met Sinterklaas wachtte mij thuis vaak een verrassing, dat opengemaakt een Eau de Cologne-flesje bleek te bevatten in de vorm van een dame met ontblote vervaarlijke bustes die bij het knijpen op een ballonnetje flink van het reukvocht spoten. Wat was dan m'n moeder kwaad dat zo iets aan zo'n kleine jongen... hoe kwamen ze erbij!

Zo waren er veel genoegens op de plaats voor een nieuwsgierige kleine jongen waar de ouderen zich verveelden.

Zo kwam ik vaak langs Pasar Baroe naar de B.I.M. de Borneo Industrie Mij., de ijsfabriek van de kotta. Maar ook was er een soort werf en machinefabriek bij, waar van oude schepen en scheepjes nieuwe gemaakt werden, zodat je op het laatst precies wist wat op stapel stond. Dat was Bim 1, Bim 2, Bim 3, Bim 4 enz. Trouwens de twee dochters van de eigenaar van de ijsfabriek, Lydia en Sandra waren bij ons op school.

En op zondag? Dan fietsten we langs de lange Telok Dalem weg naar de Barito om daar vlak bij het z.g. "Apeneiland" (Poelose Kembang) waar vaak gepicknickt werd met medebrenging van trossen pisangs voor de kolonie bewoners.

Hier hoorden we vaak een soort zingen dat heel uit de verte scheen te komen en dat veroorzaakt werd doordat het zilte zeewater in botsing kwam met het zoete water van de rivier.

Of ook op zondag gingen we een "kinder expeditie" organiseren naar een onbekend eiland dat dan lag in de bossages en moeras-vegetatie achter de woningen aan de overzijde van de straat.

Of we werden uitgenodigd om eens echt te picknicken met een aantal dames en heren en jongens en meisjes naar "Soengei Tabok" een klein rubberlandje van een der inwoners. Er werd dan gevaren op een oud zeilschip, de "Tewa" dat geen masten meer had maar op sleeptouw werd genomen door een stoombarkas, meestal de "Iris" van de Borsumij. Of we gingen met een der Gouvernements stomers de "Otto", een soort hekwieler.

En niet te vergeten waren ook de Chinese feesten er bij, de "Reboetan Tjina" waarbij het ging om een vergulde papieren toren vol geplakt met allerlei koekjes te veroveren in ijltempo. Waarbij natuurlijk het nodige vuurwerk werd afgestoken. Of wel op een andere keer kregen we de optocht bij "Tjap Go Me" te zien en te horen: het gejuich en geschreeuw waarbij het een fantastisch gezicht was de verlichte draak over het water te zien sjouwen in verscheidene prauwen.

Schout d'Aquino (itoe jang koemisnja kaja Klabang") met zijn geelvinken, de oppassers keken geanimeerd toe. Op dit ogenblik konden de sinjo sinjo toch geen kwaad met het stelen op het hotelerf of elders van onrijpe vruchten.

Tenslotte de opmerking, dat het meest karakteristieke verkeersbeeld van Bandjermasin bij het verkeer te water zijn de prauwtjes met een vrouwelijke verkoopster van vruchten of andere etenswaar er op die een soort hoed dragen zo groot als een parasol en van droog blad gemaakt. Zo op het eerste gezicht lijken het wel drijvende paddestoelen op de rivier.

Jan v. d. Schalk.

TOKO TONG TONG

Prins Mauritslaan 36, Den Haag

Dagelijks geopend van 9 — 4 uur. 's Zaterdags van 10 — 1 uur.
's Maandags (voorlopig) GESLOTEN
Bestellingen ook telefonisch 070-54 55 00. S.v.p. niet na 5 uur bellen!

Kajoepoetih grote fles *f* 6,—
Temoe lawak per zakje *f* 1,—
Mentholstift (groot) *f* 8,50
Mupa balsem per potje *f* 3,25
per proefblikje *f* 0,80
Akar wangi voor de linnenkast, geurig, motwerend per bosje *f* 0,75
Akar wangi mandjes *f* 5,—
Akar wangi waaier *f* 5,—

Spekkoek-cake *f* 2,25
Kwee semprong, de echte *f* 1,75
Satroe asem, per ons *f* 0,90
per ½ pond *f* 2,—
Kerak gendar (rijst kripik) per ½ pond *f* 3,40
Keuken-asem, gezuiverd p.p. 2,60
Chili sauce, heet *f* 2,65
Boemboe Saidja, *f* 1,10
soto (ajam en Madoera) goelei, karee, rawon.

Essences

rozen, vanille, pistache, roomboter, pisang ambon, pala, aardbeien, frambozen, cocos p. fles *f* 0,85
voordeel-fles 100cc *f* 5,—
rozen-vanille
kleurstof voor koekjes, dawet *f* 0,75
rood - groen - geel

Rijstlepels (tjentongs)

van zwart hoorn *f* 7,50 en *f* 6,50
Hout gepolijst en ongepolijst *f* 5,—
Prachtig bewerkt wit hoorn *f* 22,50

Kipas dapoer (vlagmodel) *f* 2,25
Tjendolzeef *f* 7,50
ES PASRA MACHINE *f* 20,—
Flamboyant tegel *f* 6,—
(met porto *f* 7,50)
Tong-Tong lepeltje (zilver) *f* 3,75
Suikerschep (incl. porto) *f* 5,—
6 lepeltjes met s. schep *f* 25,—
Koperen miniatuur dandang *f* 3,—
15 Aug. Herdenkingslucifers
12 boekjes met Indische foto's *f* 1,50

"Happy coats are here again!" We hebben weer een ruime keuze happy coats. Van die korte, handige omslag-kimono's. Leuk op een broek! *f* 35,—

Batik-shirts maat 14 - 15 *f* 30,—
Nog enkele Indiase kaftans van *f* 95,— voor *f* 75,—

Wanneer U per giro bestelt (de giro naar Tong-Tong, dus niet naar het giro-kantoor) vult U dan niet het bedrag in? We moeten er namelijk nog de porto bijrekenen. U krijgt met de bestelling altijd een afrekening van ons!

Djapara's houtsnijwerk
Kranten- en brievenhangers *f* 16,50
f 19,50, *f* 22,50
Servethouders *f* 8,50

Elk jaar heeft zijn goede en slechte dagen, welke zijn het in 1972? U heeft nog 10 maanden voor de boeg om ze er uit te halen! Natuurlijk met behulp van onze mooie
PASARDAGEN KALENDER 1972
met duidelijke gebruiksaanwijzing
f 9,75 (incl. porto)
Bestel per giro 6685, Tong-Tong, Den Haag.

De wonderbare wereld der toekomstvoorspellers, Chandu *f* 12,50
3 Nieuwe "zalige" kookboekjes elk gerecht een kleurenfoto! Wina Born
Gevarieerde voorgerechten *f* 4,90
Tête à Tête, culinaire avonturen *f* 4,90
Gezonde schotels *f* 4,90
Nederlandse spreekwoorden, spreuken en zegswijzen *f* 22,50
De vogels rondom ons huis, Jan Strijbos *f* 8,90
1000 wenken v.h. verzorgen van kamerplanten *f* 14,50
(een onmisbare hulp als onze "tangan dingin")

Mensen en kruiden, Messegué *f* 22,50
Op reis m.d. "special party" *f* 18,—
Krijgsgevangenen i.d. Pacific (incl. porto) *f* 29,50
Het oude Ned. Indië, Mr. Jonkman *f* 38,—
Toekomstshock, Toffler 19,90
Luns; ik herinner mij *f* 12,50
De grote godsdiensten der wereld (100 ill. in kleuren) *f* 9,10
Kunst v. Indonesië *f* 59,50

"100 x Kip"
Door Toesy Donsky. Zalige kipgerechten, van Indonesische tot Albanese. *f* 4,90 plus 75 ct. porto

"Tete à Tete", Wina Born
Voor gezellige en smakelijke etentjes. Niet makkelijk, maar wel erg lekker! *f* 4,90 + 75 ct. porto

BOEKHANDEL TONG TONG

Leeslamp aan!
.........voor een paar spannende boekjes. Een beetje griezelig, erg spannend en onderhoudend geschreven, kortom echt boekjes om in je tas te stoppen voor lange ziekenfondsspreekuren of op het nachtkastje voor een slapeloze nacht!

"Behekst huis", George Lanning, *f* 2,95
Een psychologische spookroman. De griezelige dingen die in Europa gebeuren zijn anders dan onze (Indische) mysteries. Hier moet er altijd wat bloed en geweld bij komen, maar soedah, als het maar verantwoord is beschreven. En dat is het op 160 pagina's vol eigenaardige gebeurtenissen in een afschuwelijk huis.

"De stem in de nacht",
William Hope Hodgson *f* 2,95
Een schip in de nacht, onverklaarbare en verklaarbare gebeurtenissen in 3 griezelverhalen. Kippevellectuur, in een goede stijl.

"Verschijningen uit niemandsland",
Henry James *f* 2,95
Henry James is literatuur, niet zomaar een romannetjes-schrijver. Zijn "Turn of the screw" is overbekend en zijn meesterschap op het terrein van het psychologische spookverhaal is nog niet geëvenaard. Dit boekje is ongetwijfeld een blijvende plaats op uw boekenplank waard. Nadat U de 5 verhalen gelezen, herlezen en herlezen zult hebben.

"Op de drempel van het Onzichtbare",
Marguerite Gillot *f* 15,—
Dit bijzondere boek hoort eigenlijk niet in dit rijtje thuis en het is ook niet de bedoeling dat U het zult kopen als griezellectuur. Schrijfster is directrice van een kraamkliniek in Parijs, begiftigd met paranormale gaven. Zij is, omdat ze tussen doktoren verkeert, nuchter genoeg om zichzelf in de hand te houden. Onder leiding van een Guru leert ze haar gaven goed gebruiken en oefent zij zich intensief in radiësthesie en magnetisme. Van al haar ervaringen, aardse zowel als die "voorbij de drempel van het zichtbare" vertelt ze in dit uiterst leerzame en boeiende boek. Dat zelfs voor de meest nuchtere lezer een openbaring zal zijn.

*

Terug naar de gewone ontspanning, kent U deze van Robert van Gulik al?
— Meer van Mien-Yuan, *f* 9,90 — Moord op het Maanfeest. *f* 9,90 — Het wilgenpatroon *f* 8,90 — Het spook in de tempel, *f* 9,90 — Moord in Canton, *f* 9,90.

*

Handboek der handleeskunde, Else Parker *f* 11,50
Het geheim van de Tarot, Eden Gray *f* 9,—
bijbehorende Tarotkaarten *f* 9,—
Waarzeggen door Kaartleggen *f* 10,50

BIJZONDERE BOEKEN:

Tuinboek voor de Tropen *f* 37,50
incl. porto, van L. Bruggeman.

Decorated Art in Indonesian Textiles
24 gekleurde en 184 zwart wit foto's *f* 160,— incl. porto.

Alleen bij vooruibetaling. Minimum f 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer f 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer f 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal f 2,— meer.

Oliev. schilderijen: flamboyant, hanegevecht, Bal, vrouwenfig.; Byou's Joc. zilver, manchetkn., Batik stoffen. Bezichtigen volg. telf. afspraak 9-11 u. Tel. 070 - 60 01 09.

Te huur gevr. kamer m. gebr. v. keuken door rustige, oudere Ind. dame. Eventueel samen wonen met dame. Tel. 020 - 24 39 75.

Kenner van Japanse zwaarden zoekt voor bestudering event. koop, contact met personen in het bezit daarvan. Br. onder Nr. 2505.

Nette Ind. vr. 54 jr., jong uitz. zoekt contact m. ser. beschaafde Ind. man tot 58 jr., alleenst. of z. kind. thuis. Graag m. auto, om op 50/50 basis samen nog prettig bestaan te hebben. Br. m. tel. nr. onder Nr. 2506.

WIE heeft geen problemen? Maar wie lost ze op? Psychom. ZIG. Vlgs. tel. afspr. 070-98 32 03 tussen 18 - 22 u. B.g.g. tel. 070 - 90 17 84.

MODE BEGINT BIJ HET MATERIAAL!

en daarvan hebben wij een leuke sortering binnen. 100% Katoen, kreukherstellend en kleurecht. Uit India en Malaysia. Sprekende dessins die om een simpel model vragen, voor een simpele prijs:
f 8,75 per mtr. 85 cm. br.
f 9,75 per mtr. 115 cm br.
Zuivere zijde
f 18,50 per mtr. 115 cm br.
TOKO TONG TONG

ZIJDEN SHAWLS ZIJN NIET UIT DE MODE!

Ze zijn er nog steeds in de beeldigste kleuren en motieven om japon of jas de "finishing touch" te geven die ze nodig hebben. Juist in de zomer. Altijd een dankbaar cadeau!
f 9,50 en f 11,50 (met zijden franje) TOKO TONG TONG

Puur natuur en lekker zuur!

MANISAN ASEM, prachtige hele asems in confituur f 2,85 per pak plus 75 ct. porto.

TOKO TONG TONG

Wie

kent de schilder HOBRIJN en weet ons te vertellen, waar hij zijn opleiding heeft gehad, waar hij nu leeft en of hij nog veel schildert? Het schijnt dat president Soekarno werken van hem gekocht heeft en ten geschenke deed aan relaties in het buitenland. Eventuele inlichtingen aan onze redactie.

---

randstad PASAR DALAM schiedam - sporthal Margriet

geopend: vrijdag - 31 maart (goede vrijdag) - 14.00 - 24.00 uur
zaterdag - 1 april - 13.00 - 01.00 uur
zondag - 2 april } pasen - 13.00 - 24.00 uur
maandag - 3 april } pasen - 13.00 - 23.00 uur

OOST-WEST BINNENMARKT

Entreeprijs: volwassenen f 3,— p.p.; kinderen tot 12 jaar f 1,50 p.p.

UITGEBREID ARTISTENPROGRAMMA

naast de U vertrouwde Indische artisten, dagelijks 2 x modeshow "melatti" en van 1 t/m 3 april 's middags kindermatinée;
tevens treden op: SANDRA & ANDRES, Saskia & Serge, de Chico's e.v.a.

de sporthal Margriet is gelegen aan rijksweg E-36 (route Den Haag - Rotterdam via Westland).
voor automobilisten: afslag Schiedam/Kethel
voor treinreizigers: station Schiedam/Rotterdam-West en verder per bus nr. 53 naar de sporthal Margriet.

Inl. Secr. Pasar Dalam - Thurledeweg 71 - Rotterdam - tel. 010-37 59 35

HEEL DEN HAAG SPREEKT ER OVER. KONING „ZANKER" HOUDT ZIJN INTOCHT.

wasautomaten

V.A. 2940 extra smal, 19 programma's . . . . f 778,— **NU f 580,—**
V.A. 545 zeer robuuste uitvoering . . . . . f 748,— **NU f 580,—**
V.A. 450 de Zanker edelman . . . . . . f 1268,— **NU f 860,—**
V.A. 460 de KONING onder de volautomaten . f 1378,— **NU f 980,—**
Thermat 25 de super droogautomaat . . . . f 518,— **NU f 395,—**
ZANKER intimat de mooiste, de betere, de fijnste volautomatische wascombinatie in roestvrij edelstaal . . . . f 1188,— **NU f 860,—**

koelkasten

Tafelmodel 140 liter, gratis thuis bezorgd . . . f 308,— **NU f 195,—**
Breedfront 190 liter, gratis thuis bezorgd . . . f 520,— **NU f 375,—**
Dubbeldeurskast 240 liter, 50 liter diepvriesvak f 758,— **NU f 499,—**
Diepvrieskisten, diverse liter-klasse, reeds vanaf . . . . **f 575,—**
Koffiemolens, diverse merken . . . . **bij ons f 19,—**
Citruspersen, diverse merken . . . . **bij ons f 35,—**

M.J.A. Beijersbergen van Henegouwen N.V.
THOMSONLAAN 79 **TELEFOON 33.47.97**

Nu ook bij Tong-Tong verkrijgbaar:

Madame Lenormand waarzegkaarten
f 3,25 plus 50 ct. porto

Gemakkelijk zo te leren en wie weet met een beetje gevoel en aanleg...

GEEN RIJSTSTOMERS MEER BESTELLEN VIA TONG TONG

Ze zijn er nog wel, maar nu U het adres toch weet, wilt U ze dan rechtstreeks bestellen bij de

firma RUEB, Fred. Hendriklaan 141, Den Haag
telefoon 070 - 55 99 19 - gironummer 136 9940

Afbetalingen nog wel naar ons, maar nieuwe bestellingen dus uitsluitend via RUEB! **Admin. TONG TONG**